

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
Krimināltiesisko zinātņu katedra

Diplomdarbs

*Kukuļņemšanas un kukuļdošanas noziedzīgo nodarījumu
krimināltiesiskais raksturojums*

Saņemts

Krimināltiesisko zinātņu katedrā

2009.g. _____

Neklātienes nodaļas students

Uldis Ozoliņš

JurP990387

Zinātniskais vadītājs

Lekt. Dr.iur. Diāna Hamkova

Rīga 2009

Satura rādītājs

Ievads.....	3
1. Kriminālatbildības par kukuļņemšanu un kukuļdošanu starptautiskais regulējums.....	6
2. Kukuļņemšanas un kukuļdošanas noziedzīgu nodarījumu sastāvs	11
2.1. Noziedzīgā nodarījuma objekts un objektīvā puse.....	16
2.2. Noziedzīgā nodarījuma subjekts un subjektīvā puse.....	19
3. Kukuļņemšanas un kukuļdošanas kvalifikācijas īpatnības.....	33
4. Krimināltiesiskais regulējums par kukuļņemšanu un kukuļdošanu Eiropas Savienības dalībvalstu krimināllikumos	46
4.1. Igaunijas Sodukodekss.....	46
4.2. Polijas kriminālkodekss.....	47
4.3. Vācijas kriminālkodekss.....	48
4.4. Austrijas kriminālkodekss.....	51
4.5. Lietuvas Republikas kriminālkodekss.....	53
Kopsavilkums.....	55
Annotation.....	57
Izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksts.....	59
Pielikumi	

Ievads

Kukuļņemšana un kukuļdošana ir vieni no izplatītākajiem noziedzīgajiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā. Tikai pēdējos gados pastiprināti tiesību zinātnē tika pētīts un analizēts kukuļdošanas krimināltiesiskais raksturojums.

Ar Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Plēnuma 1993.gada 21.jūnija lēmumu Nr.7, „lai nodrošinātu vienveidīgu likuma izpratni un piemērošanu, par kukuļdošanu tika atzīta kukuļņemšana, kukuļdošana un starpniecība kukuļdošanā.”¹

Šī darba aktualitāte ir saistīta ar to, ka pēdējos gados Latvijas sabiedrībā ir izvērsusies plaša diskusija par nepieciešamību efektīvi cīnīties ar kukuļdošanas izskaušanu valsts amatpersonu darbībā. Pozitīva tendence novērojama normatīvo aktu bāzes izveidē, kā arī tādas institūcijas izveidē kā Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs. Latvijas Republika, ratificējot 2000.gada 7.decembrī Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvenciju², uzņēmas saistības, īstenot kopēju krimināltiesisko politiku, kuras mērķis ir aizsargāt sabiedrību no korupcijas. No 2001.gada 6.jūnija Latvijai ir saistoša arī Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijā pret transnacionālo organizēto noziedzību.³

Lai arī organizācijas "Transparency International" publiskotais korupcijas uztveres indekss par 2008.gadu, norāda uz pozitīvām tendencēm cīņā ar korupciju, taču situāciju, kad Latvija ieņem 52.vietu 180 valstu vidū, nevar vērtēt kā īpaši veiksmīgu. Identisku punktu skaitu ar Latviju saņēmusi Slovākija.⁴

2008.gada 16.janvārī Tirdzniecības un sabiedriskās domas pētījumu centrs "SKDS" pēc Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja pasūtījuma veica Latvijas iedzīvotāju aptauju "Attieksme pret korupciju Latvijā". Aptaujas rezultāti pārsteidza ar lielu procentuālo respondentu vairākumu, un, proti, 30% no aptaujātajiem, pauda neticību

¹ Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Plēnuma lēmumu krājums. Sastādījis A.Loskutovs. Rīga: P&K, 2002, 38. lpp.

² Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija: Latvijas Vēstnesis, 2000. 20.decembris, Nr.460/464 (2371/2375).

³ Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību: Latvijas Vēstnesis, 2001.gada 6.jūnijs, Nr.87.

⁴ Organizācijas „Transparency International” sastādītais korupcijas uztveres indekss par 2008.g. http://www.transparency.org/news_room/in_focus/2008/cpi2008/cpi_2008_table (aplūkots 2009. 29.oktobrī).

likumu varai.¹ Arī lielākais respondentu īpatsvars domā, ka apkarojot augstākā līmeņa korupciju, izzudīs zemākā. (Skat. Pielikums Nr.1) Savukārt tieši saskarsmē ar Ceļu policiju visbiežāk tiek veikti neoficiālie maksājumi. (Skat. Pielikums Nr.2) Kā iemesli, kuru dēļ varētu dot kukuli, lielākais aptaujāto vairums minēja jautājuma vai problēmas ātrāku izskatīšanu. (Skat. Pielikums Nr.3).

No Ģenerālprokurora J.Maiziša sastādītā pārskata iezīmējās ieskats tendencēs, kas Latvijā redzams korupcijas apkarošanā. Apkopotā informācija ietver datus par lietu un personu skaitu, kas nodotas tiesai par noziedzīgiem nodarījumiem, kuri saistīti ar kukuļošanu (kukuļņemšanu, kukuļa piesavināšanos, starpniecību kukuļošanā un kukuļdošanu), no 1992. līdz 2008.gadam.² Secināms, ka kopš 1992.gada līdz 2008.gadam, tieši 2007.gada prokuratūras darba rezultāti uzrādīja vislielāko uz tiesu nodoto lietu un tiesai nododamo personu skaitu. (Skat. Pielikumu Nr.4). Šie fakti izskaidro arī 2008.gadā notiesāto personu īpatsvaru. Turklāt ir plašs pārskats par personu, kas notiesātas par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā, skaitu un sodiem (no 2005. gada līdz 2009. gada jūnija beigām). No kā secināms, ka 2008.gadā bija vislielākais notiesāto personu īpatsvars par kukuļošanu.³ (Skat. Pielikums Nr.5)

Mūsdienu sabiedrībā jēdziens „kukuļošana” ir saistīts ar jēdzienu „korupcija”, tāpēc ir svarīgi saprast kritērijus, kas šiem jēdzieniem ir vienojoši un atšķirīgi. „Korupcijas” jēdzienam pastāv daudz dažādu definējumu. Taču nedz tiesību zinātnē, nedz sociālajās zinātnēs nav panākta vienošanās par precīzu un visaptverošu korupcijas definīciju. Tiek uzskatīts, ka lielā mērā jēdziens “korupcija” mūsdienu izpratnē tiek lietots, pateicoties itāļu filozofa Nikolo Makjavelli (1469-1527) darbiem, kurš korupciju salīdzināja ar slimību, kuru sākumā ir grūti diagnosticēt, bet viegli ārstēt, turpretim, ja tā ielaista, tā ir viegli konstatējama, bet grūti ārstējama.⁴ Savukārt

¹ SKDS aptauja. http://www.knab.gov.lv/uploads/free/aptaujas/aptauja_16012008_ppt.pdf (aplūkots 2009.25.oktobrī)

² Prokuratūras darbs pirmstiesas kriminālprocesā 2007.gadā. http://www.prokuratūra.gov.lv/doc_upl/Dati_par_2007.xls (aplūkots 2009.29.oktobrī)

³ Tiesu informatīvā sistēma “Notiesāto personu īpatsvars, kurām noteikts reālas brīvības atņemšanas sods 2005.-2008.gadā un 2009.gada pirmajā pusgadā, lapa: https://tis.lursoft.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&SessionId=78042972&groupid=tisstat&topmenuid=151 (aplūkots 2009. 29.oktobrī)

⁴ Mežulis D. Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003, 18.lpp.

tulkjumā no latīņu valodas „*corruptio*” apzīmē bojāšanu, uzpirkšanu, amorālismu, samaitātību.¹

Normatīvo aktu tekstā „korupcijas” jēdziens ir nostiprināts Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumā, kura izpratnē korupcija ir kukuļošana vai jebkura cita valsts amatpersonas rīcība, kas vērsta uz to, lai, izmantojot dienesta stāvokli, savas pilnvaras vai pārsniedzot tās, iegūtu nepelnītu labumu sev vai citām personām.²

Diplomdarba temats „Kukuļņemšanas un kukuļdošanas noziedzīgo nodarījumu krimināltiesiskais raksturojums” tika izstrādāts atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem. Kukuļņemšanas un kukuļdošanas kvalifikācija ir visai atšķirīga, jo bieži trūkst izpratnes par šādiem noziedzīgiem nodarījumiem. Arī kukuļdošanas kvalifikācijā jau daudzus gadus tiesu praksē sastopams atšķirīgs risinājums, izlemjot, kad ir pabeigts noziedzīgais nodarījums un kad ir noziedzīgā nodarījuma mēģinājums. Tāpat pastāv vēl arī citas kukuļņemšanas un kukuļdošanas noziedzīgo nodarījumu kvalifikācijas problēmas, kuras darba gaitā tiks aplūkotas.

Darbā tiks pievērsta uzmanība arī kriminālatbildības starptautiskajam regulējumam par kukuļņemšanu un kukuļdošanu, bet vairāk tieši tiks analizēts šo noziedzīgo nodarījumu sastāvs un kvalifikācija.

Autors aprakstīs krimināltiesisko regulējumu par kukuļņemšanu un kukuļdošanu Eiropas Savienības dalībvalstu krimināllikumos, izdarot secinājumus par iespējamajiem papildinājumiem Krimināllikuma XXIV nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā”.

Lai sasniegtu šos mērķus, autors izvirzīja vairākus uzdevumus:

- 1) analizēt kukuļņemšanas un kukuļdošanas kā noziedzīgu nodarījumu sastāvu;
- 2) analizēt kukuļņemšanas un kukuļdošanas kvalifikācijas īpatnības, pievēršot uzmanību tiesu praksei;
- 3) veikt krimināltiesiskā regulējuma par kukuļņemšanu un kukuļdošanu Eiropas Savienības dalībvalstu krimināllikumos analīzi.

Šā darba mērķa sasniegšanai autors izmantos dažādus avotus, sākot ar Latvijas Republikas un starptautiskajiem tiesību aktiem, grāmatām un publikācijām, kā arī resursiem internetā, kas satur ziņas par pētāmo tēmu. Izmantoti tiks arī tiesu prakses

¹ Politiskā enciklopēdija. Rīga: Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1987, 325.lpp.

² Korupcijas apkarošanas un novēršanas biroja likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 30.aprīlis. Nr.65.

materiāli no Latvijas Republikas Augstākajā tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumu krājuma.

1. Kriminālbildības par kukuļņemšanu un kukuļdošanu starptautiskais regulējums

Nemot vērā, ka Latvija 2004.gadā kļuva par Eiropas Savienības dalībvalsti, tad Eiropas Savienības pretkorupcijas politika iekļaujas tieslietu un iekšlietu sfērā, un Latvijai ir saistošas sekojošas starptautiskas pretkorupcijas tiesību normas:

1. ANO Pretkorupcijas konvencija.
2. Konvencija par cīņu pret korupciju, kurā iesaistītas Eiropas Kopienas amatpersonas vai Eiropas Savienības dalībvalstu amatpersonas.
3. Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija.
4. Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas Papildprotokols.
5. Eiropas Padomes Civiltiesību pretkorupcijas konvencija.
6. Eiropas Padomes līgums par Pretkorupcijas starpvalstu grupas (GRECO) nodibināšanu.
7. OECD Konvencija par ārvalstu amatpersonu kukuļdošanas apkarošanu starptautiskajos biznesa darījumos.

Eiropas Padomes Civiltiesību pretkorupcijas konvencijā noteikts, ka korupcija ir kukuļa vai jebkura cita nepelnīta labuma vai priekšrocības pieprasīšana, piedāvāšana, došana vai pieņemšana tieši vai netieši, kas traucē kukuļa, nepelnīta labuma vai priekšrocības saņēmēja jebkura pienākuma vai uzvedības atbilstošu realizēšanu.¹

Latvija 1999.gada 27.janvārī ir parakstījusi un 2000.gada 7.decembrī ratificējusi Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvenciju, kuras preambulā norādīts, ka Eiropas Padomes dalībvalstis un pārējās valstis, kuras piedalījušās šīs Konvencijas izstrādāšanā, ir pārliecinātas par nepieciešamību īstenot kā vienu no prioritārajiem jautājumiem kopēju krimināltiesisku politiku, kuras mērķis ir aizsargāt sabiedrību no korupcijas, tajā skaitā, pieņemot atbilstošus tiesību aktus.

Viens no jautājumiem, kurš risināms šajā normatīvās bāzes sakārtošanas un saskaņošanas procesā, ir to personu loka precizēšana, kuras ir atbildīgas par

¹ Par Eiropas Padomes Civiltiesību pretkorupcijas konvenciju. Latvijas Vēstnesis, 2005. 9.marts Nr.40.

koruptīvajām darbībām pēc Krimināllikuma, jo Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas 1.pantā norādīts, ka termins “valsts amatpersona” ir jāsaprot saskaņā ar terminu “amatpersona”, “valsts ierēdnis”, “mērs”, “ministrs” vai “tiesnesis” definīcijām tās Valsts nacionālajos likumos, kurā attiecīgā persona veic minētās funkcijas, un kā tas ir noteikts šīs valsts krimināllikumā.”¹

Arī ANO Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību, kura ir Latvijai saistoša, 8.panta ceturtajā daļā noteikts, ka “valsts amatpersona” ir amatpersona un persona, kas strādā civildienestā saskaņā ar iekšējo normatīvo aktu nosacījumiem un saskaņā ar tās Dalībvalsts krimināllikumiem, kurā attiecīgā persona veic šīs funkcijas.”²

Pēc Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas parakstīšanas, tika sagatavoti grozījumi Krimināllikumā, ar kuriem tika papildināts Krimināllikuma 316.pants ar trešo daļu: “Par valsts amatpersonām uzskatāmas arī ārvalstu publiskās amatpersonas, ārvalstu publisko asambleju (institūcija ar likumdošanas vai izpildvaras funkcijām) locekļi, starptautisko organizāciju amatpersonas, starptautisko parlamentāro asambleju locekļi, ka arī starptautisko tiesu tiesneši un amatpersonas.”³ Grozījumi bija nepieciešami, lai nacionālos normatīvos aktus sakārtotu atbilstoši starptautiskajām saistībām, kuras Latvija uzņēmusies.

Eiropas Savienības Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas 7. un 8.pants uzliek par pienākumu ikvienai Pusei veikt tādus likumdošanas pasākumus, kas nepieciešami, lai koruptīvās darbības arī privātajā sektorā kvalificētu kā noziedzīgu nodarījumu. Kā pirmie noziedzīgie nodarījumi visās korupcijas definīcijās norādīti kukuļņemšana un kukuļdošana.

Eiropas Savienības Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija, iezīmējot kukuļņemšanas un kukuļdošanas pazīmes, plašāk nosaka kukuļa priekšmetu un šo noziedzīgo nodarījumu objektīvo pusi, un, proti: kukuļdošanas (aktīvās kukuļdošanas) gadījumā tā ir apzināta darbība, “ar kuru jebkura persona sola, piedāvā vai dod tieši vai netieši valsts amatpersonai jebkuru tā nepienākošos priekšrocību, kas domāta gan

¹ Par Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvenciju. Latvijas Vēstnesis., 2000. 20.decembris Nr.460/464 .

² Par Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju pret transnacionālo organizēto noziedzību Latvijas Vēstnesis, 2001. 6.jūnijs Nr.87

³ Krimināllikums: LR likums “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”. Rīga: Tiesu Nama aģentūra, 2009, 177. lpp.

šai amatpersonai, gan jebkurai citai personai par to, lai šī valsts amatpersona veiktu savas funkcijas vai arī atturētos no savu funkciju veikšanas.”¹

Kukuļņemšana tiek definēta kā apzināti veikta darbība, “ar kuru jebkura šīs valsts publiska amatpersona pieprasa vai saņem, tieši vai netieši, jebkuru tai nepienākošos priekšrocību, kas domāta gan šai amatpersonai, gan jebkurai citai personai, vai akceptē šādas priekšrocības sniegšanas piedāvājumu vai solījumu par to, lai šī amatpersona veiktu savas funkcijas vai atturētos no savu funkciju veikšanas.”²

Minētās Konvencijas 2.nodaļas 2., 3., 7. un 8.pantos kukuļa priekšmetu definē kā jebkuru valsts amatpersonai vai personai, kura vada privātsektora uzņēmumus vai strādā tajos jebkurā amatā, nepienākošos priekšrocību. Tāpat kukuļa priekšmets apzīmēts arī jau pieminētajā ANO Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību 8.pantā.

ANO Konvencijā pret transnacionālo organizēto noziedzību un Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijā kukuļdošanas sastāvs ir plašāks nekā Krimināllikumā noteiktais. Minētajās konvencijās kukuļdošanas sastāvs satur arī kukuļa apsolišanas darbību. Solījuma jēdziens ir plašāks un vispārīgāks, savukārt piedāvāšana jau izpaužas kā konkrēts priekšlikums.

Likumdevējs pieņēma grozījumus Krimināllikumā, lai noziedzīgos nodarījumus - kukuļdošanu un kukuļņemšanu kvalificētu atbilstoši Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijā noteiktajām pazīmēm, un, proti:

1. Ja tajā ir iesaistīta jebkuras citas valsts amatpersona (5.pants).
2. Ja tajā ir iesaistīta jebkura persona, kura ir jebkuras tādas publiskas asamblejas locekle, kas realizē likumdošanas vai izpildvaru jebkurā no citām valstīm (6.pants).
3. Ja tajā ir iesaistīta jebkuras tādas publiskas starptautiskas vai pārnacionālas organizācijas vai institūcijas, kuras Puse ir dalībvalsts, jebkura amatpersona vai cits uz līguma pamata strādājošs darbinieks tādā nozīmē, kuru nosaka dotās organizācijas personāla darbību regulējošie noteikumi, vai arī jebkura

¹ Par Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvenciju. Latvijas Vēstnesis. 2000. 20.decembris Nr.460/464.

² Turpat. - 3.p.

cita persona, gan apstiprināta, gan neapstiprināta amatā, kura veic funkcijas, kas atbilst minēto amatpersonu vai pārstāvju veiktajām funkcijām (9.pants).

4. Ja tajā ir iesaistīti tādu starptautisku un pārnacionālu organizāciju parlamentāro asambleju locekļi, kurās Puses ir dalībvalsts (10.pants).
5. Ja tajā ir iesaistīts jebkura tiesneša amata ieņēmējs vai tādas starptautiskas tiesas amatpersona, kuras jurisdikciju Puses ir akceptējusi (11.pants).

Iestājoties Eiropas Savienībā, Latvijas likumos tika veikta virkne grozījumu, kas atbilst arī OECD Konvencijas prasībām, piemēram, kriminālatbildības piemērošana par ārvalstu amatpersonu piekukuļošanu, OECD konvencijas preambulā noteikts, ka “kukuļošana ir plaši izplatīta parādība starptautiskajos biznesa darījumos, ieskaitot tirdzniecību un investīcijas, kas rada nopietnas morālas dabas un politiskas bažas, apdraud labu valsts pārvaldību un tautsaimniecības attīstību, un izkropļo starptautiskās konkurences nosacījumus,(..) visām valstīm ir kopīgs pienākums apkarot kukuļošanu starptautiskajos biznesa darījumos.”¹

Latvijas normatīvās bāzes pilnveidošanas process turpinājās arī pēc 2004.gada maija, piemēram, no 2005.gada 1.oktobra Krimināllikuma 12.pantā ir paredzēta fiziskās personas kā juridiskās personas pārstāvja kriminālatbildība. Līdz ar jaunā Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanos 2005.gada 1.oktobrī, ir ieviests regulējums tiesiskās sadarbības jautājumos un sakārtota personu izdošanas kārtība, tajā skaitā par koruptīviem noziedzīgiem nodarījumiem. Līdz ar to OECD Konvencijas ratifikācija Latvijā varētu notikt bez liekas aizkavēšanās, ja šī organizācija būtu gatava Latviju tajā uzņemt.

Pamatojoties uz OECD paplašināšanās stratēģiju, 2004.gada 25.augustā Ministru Kabinets pieņēma Latvijas un OECD sadarbības politikas pamatnostādnes (LR MK 25.08.2004 rīkojums Nr.589). Šis ir pirmais politiskais dokuments, kurā definēts Latvijas mērķis – OECD dalībvalsts statusa iegūšana. Latvijas un OECD sadarbības politikas pamatnostādnes nosaka vienotus rīcības virzienus un galvenos valdības līmenī risināmos uzdevumus. Līdz konkrētam lēmumam par Latvijas uzņemšanu OECD, Latvija aktivizē sadarbību ar tās komitejām, darba grupām, programmām un citiem instrumentiem.

¹ Konvencija par ārvalstu amatpersonu kukuļošanas apkarošanu starptautiskajos biznesa darījumos. Preambula. http://www.knab.gov.lv/uploads/free/konvencijas/oecd_konvencija.pdf (aplūkots 2009.10.oktobrī)

Saskaņā ar OECD Padomes Rekomendāciju “Par kukuļošanu starptautiskajos biznesa darījumos”, jāievēro šī Rekomendācija un jāpiedalās jebkādos institucionālos pārbaudes vai ieviešanas mehānismos. Minētā konvencija nosaka ārvalstu amatpersonas kukuļošanu kā pārkāpumu, ja ikviena persona veic apzināti nepiemērotu finanšu vai cita veida labuma piedāvāšanu, apsolišanu vai došanu ārvalstu amatpersonai vai trešajai Pusei (valstij), nododot to tieši šai ārvalstu amatpersonai vai caur starpniekiem, lai amatpersona rīkotos vai atturētos no zināmas rīcības, kas saistīta ar amatpersonas amata pienākumu izpildi, nolūkā iegūt vai saglabāt darījumu vai cita veida neatbilstošas priekšrocības starptautiskas komercdarbības veikšanā. Konvencijas 3.pants paredz ienākumus no kukuļošanas, kas ir uzskatāma par peļņu, vai citus labumus, ko kukuļotājs ir guvis no darījuma, vai citas neatbilstošas priekšrocības, kas iegūtas vai saglabātas kukuļošanas rezultātā, konfiscēt, t.i., ar tiesas lēmumu vai ar kompetentu iestādes lēmumu neatgriezeniski zaudēt īpašuma tiesības. Šis punkts piemērojams, neskarot noziedzīgā nodarījumā cietušo tiesības. Civilā un administratīvā sankcija paredz sodu juridiskām personām par ārvalstu amatpersonas kukuļošanas nodarījumu, izslēgt no tiesībām saņemt valsts/pašvaldības atvieglojumus vai palīdzību; diskvalificēt no piedalīšanās publiskajā iepirkumā vai no citu komercdarbību veikšanas uz laiku vai pastāvīgi; tiesas uzraudzības noteikšanu; un tiesas lēmumu par likvidāciju.

Analizējot šajā nodaļā izklāstīto, var secināt, ka Krimināllikumā pēc vairāku starptautisku konvenciju un līgumu ratificēšanas, izdarīti attiecīgi grozījumi, lai saskaņotu nacionālos tiesību aktus ar starptautiska rakstura normām.

2. Kukuļņemšanas un kukuļdošanas noziedzīgu nodarījumu sastāvs

Krimināllikuma 320.pantā definēta kukuļņemšana, kas nozīmē “kukuļa pieņemšanu, tas ir, par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu, to piedāvājuma apzināti prettiesisku pieņemšanu, ko izdarījusi valsts amatpersona pati vai ar starpnieku, par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu kukuļdevēja vai kukuļa piedāvātāja, vai citas personas interesēs, izmantojot savu dienesta stāvokli.”¹

Nemot vērā Eiropas Padomes 1999.gada 27.janvāra Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas 3.pantā „Nacionālo valsts amatpersonu kukuļņemšana” norādīto, ka jākvalificē kā noziedzīgs nodarījums tāda veida apzināti veiktas darbības, ar kuru jebkura valsts amatpersona pieprasa vai saņem, tieši vai netieši, jebkuru tai nepienākošos priekšrocību, kas domāta gan šai amatpersonai, gan jebkurai citai personai, vai akceptē šādas priekšrocības sniegšanas piedāvājumu vai solījumu, par to, lai šī amatpersona veiktu savas funkcijas vai arī atturētos no savu funkciju veikšanas. Ar 2002.gada 23.maiju Krimināllikuma 320.panta pirmās un otrās daļas dispozīcijas grozītas, precizējot, ka par kukuļņēmēja rīcību var uzskatīt ne vien kukuļdevēja vai kukuļa piedāvātāja interesēs, bet arī citas personas interesēs, jo kukuļdevējs vai piedāvātājs vienmēr ir ieinteresēts kukuļņēmēja rīcībā, kas saistīta ar viņam domātā kukuļa došanu vai piedāvāšanu.

Kukuļņemšana ir noziedzīgs nodarījums, kas atzīstams par smagu noziegumu (Krimināllikuma 320.panta pirmā un otrā daļa), vai par sevišķi smagu noziegumu (Krimināllikuma 320.panta trešā daļa).

Savukārt kukuļdošana noteikta Krimināllikuma 323.pantā, un proti, “par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu nodošanu vai piedāvāšanu, ja piedāvājums pieņemts, personiski vai ar starpnieku valsts amatpersonai, lai tā, izmantojot savu dienesta stāvokli, izdarītu vai neizdarītu kādu darbību kukuļdevēja vai kukuļa piedāvātāja, vai citas personas interesēs.”² Ar 2007.gada 13.decembra likumu pants papildināts ar trešo daļu, kurā paredzēta atbildība par kukuļdošanu, ja to izdarījusi organizēta grupa. Šim likumam, kurš stājies spēkā 2008.gada 12.janvārī,

¹ Krimināllikums. Likums “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”. Rīga: Tiesu Nama aģentūra, 2009, 179. lpp.

² Turpat. 180.lpp.

tāpat kā 2002.gada aprīļa likumam (stājoties spēkā 2002.gada 23.maijā) nav atpakaļejoša spēka, jo tajos ietvertās normas pastiprina atbildību.

Krimināllikuma 321.panta pirmā daļā ietverta kriminālatbildība par „kukuļa piesavināšanos, ko persona saņēmusi nodošanai valsts amatpersonai vai ko tā pieņēmusi, uzdodoties par valsts amatpersonu.”¹ Pantā paredzētais nodarījums atzīstams par mazāk smagu noziegumu. Minētā panta otrā daļa paredz atbildību par valsts amatpersonas kukuļa piesavināšanos, ko valsts amatpersona saņēmusi nodošanai citai valsts amatpersonai vai arī ko tā pieņēmusi uzdodoties par citu valsts amatpersonu, kas atzīstams par smagu noziegumu.

Krimināllikuma 322.panta pirmā daļa paredzēta kriminālatbildība par „starpniecību kukuļošanā, tas ir, darbībām, kas izpaužas kukuļa nodošanā no kukuļdevēja kukuļņēmējam vai šo personu savešanā.”² Savukārt panta otrā daļa nosaka kriminālatbildību par starpniecību kukuļošanā, ja tā izdarīta atkārtoti vai to izdarījusi valsts amatpersona. Starpniecība kukuļošanā atzīstams par smagu noziegumu.

No nosauktām kukuļņemšanas un kukuļdošanas definīcijām var secināt, ka minētie noziedzīgie nodarījumi pastāv, mijiedarbojoties vienam ar otru, tas ir, nevar būt kukuļņemšana bez kukuļdošanas un otrādi. Abos gadījumos tiek iesaistīta valsts amatpersona, kā arī tiek nodots un saņemts nepelnīts labums, un ar to tiek panākta tiesību normatīvo aktu neievērošana, un tāda veidā negatīvi ietekmēta valsts pārvaldes darbība.

Kā jau iepriekš tika norādīts, kukuļņemšana, kukuļdošana un starpniecība kukuļošanā ir savā starpā saistīti noziedzīgi nodarījumi un šo noziedzīgo nodarījumu kopumu dēvē par kukuļošanu.

Persona, kura pēc savas iniciatīvas ir nolēmusi ziņot par valsts amatpersonu, kas pieprasa vai izspiež kukuli, tiek aizsargāta saskaņā ar Krimināllikuma 324.pantu. Šī tiesību norma paredz, ka personu, kas devusi kukuli, atbrīvo no kriminālatbildības, ja 1) kukulis šai personai izspiests vai 2) ja tā pēc kukuļa došanas labprātīgi paziņo par notikušo. Tāpat ir ar kukuļošanas starpnieku vai atbalstītāju, kurus arī ir paredzēts

¹ Krimināllikums. Likums “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”. Rīga: Tiesu Nama aģentūra, 2009, 179.lpp.

² Turpat. 179.lpp.

atbrīvot no kriminālatbildības, ja viņi pēc noziedzīgo darbību izdarīšanas labprātīgi paziņo par notikušo.

Ar 2002.gada 25.aprīļa likumu 324.panta pirmā daļa papildināta ar otro teikumu. Tajā ietvertā norma saskaņota ar Krimināllikuma 323.pantu, kas nosaka, ka kukuļdošana ir arī kukuļa piedāvājums, ja kukuļņēmējs piedāvājumu pieņēmis. Tādēļ personas, kura piedāvājusi kukuli, darbībās ir kukuļdošanas sastāvs, tomēr nav pamata kukuļa priekšmeta izņemšanai, ja persona pirms kukuļa nodošanas labprātīgi paziņojusi par kukuļa piedāvājumu, kas pieņemts.

Lai novērstu nepilnības atsevišķos Krimināllikuma pantos, kas attiecas uz kukuļošanu, 2009.gada 19.novembrī Saeima galīgajā lasījumā pieņēma grozījumus Krimināllikumā, kas paredz noteikt kriminālatbildību pēc tā, vai valsts amatpersona kukuli vai tā piedāvājumu pieņēmusi pirms vēlamās darbības izdarīšanas, vai arī pēc tam.

Būtiskākie grozījumi izteikti Krimināllikuma 320.panta otrā daļā, un proti, par kukuļa vai tā piedāvājuma pieņemšanu, ko izdarījusi valsts amatpersona pati vai ar starpnieku pirms kādas likumīgas vai nelikumīgas darbības izdarīšanas vai neizdarīšanas kukuļdevēja, kukuļa piedāvātāja vai citas personas interesēs, izmantojot savu dienesta stāvokli, neatkarīgi no tā, vai pieņemtais vai piedāvātais kukulis domāts šai valsts amatpersonai vai jebkurai citai personai.

Tas nozīmē, ka pie kriminālatbildības varēs saukt valsts amatpersonu par kukuļa vai tā piedāvājuma pieņemšanu pirms kādas likumīgas vai nelikumīgas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu, neatkarīgi no tā, vai kukulis domāts šai valsts amatpersonai vai jebkurai citai personai.

Pieļaujams, ka varētu rasties problēmjaucājumi, piemēram, par brīdi, ar kuru uzskatīt piedāvājuma pieņemšanu pirms kādas likumīgas vai nelikumīgas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu par pabeigtu noziedzīgu nodarījumu. Šajā gadījumā kukuļa piedāvājumam jābūt pietiekami konkrētam un jāsaturs noteikta labuma veida apzīmējumu, un valsts amatpersona vai jebkura cita persona pieņēmusi tai adresēto kukuļa piedāvājumu.

Likumdevējs papildinājis arī panta sankciju par kukuļņemšanu, t.i. bez pamatsodiem - brīvības atņemšanas un mantas konfiskācijas, paredzēti papildsodi –

naudas sods, atņemt tiesības uz noteiktu nodarbošanos vai tiesības ieņemt noteiktu amatu un ar policijas kontroli.

Arī Krimināllikuma 322.panta pirmā daļā izteikti grozījumi, t.i. par starpniecību kukuļošanā, kas izpaužas kā kukuļa vai tā piedāvājuma nodošana no kukuļdevēja kukuļņēmējam. Panta sankcijas pamatsods – brīvības atņemšana samazināta no sešiem gadiem līdz četriem gadiem un papildus iekļauts papildsods – piespiedu darbs vai naudas sods.

Ņemot vērā augstāk minētos grozījumos kukuļošanas pantos, grozīta arī kukuļdošanas dispozīcija, precizējot kukuļdevēja darbības - par kukuļa, tas ir, par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu nodošanu vai piedāvāšanu, ja piedāvājums pieņemts, personiski vai ar starpnieku valsts amatpersonai, lai tā, izmantojot savu dienesta stāvokli, izdarītu vai neizdarītu kādu darbību kukuļdevēja, kukuļa piedāvātāja vai citas personas interesēs, neatkarīgi no tā, vai nodotais vai piedāvātais kukulis domāts šai valsts amatpersonai vai jebkurai citai personai. Arī sankcija par šo noziedzīgo nodarījumu tiek papildināta ar dažādiem papildsodiem – arestu, piespiedu darbu, naudas sodu, atņemt tiesības uz noteiktu nodarbošanos vai ieņemt noteiktu amatu un policijas kontroli.

Tā kā ikviens kaitīgs noziedzīgs nodarījums saistīts ar noteiktu valsts, sabiedrības, atsevišķu cilvēku grupu vai indivīdu interešu aizskārums, vai nu nodarot tām kaitējumu, vai draudot tādu nodarīt, tad ar Krimināllikumu aizsargātās intereses krimināltiesiskā nozīmē ir noziedzīga nodarījuma objekts.¹

Tieši par kukuļošanas (arī kukuļņemšanas) objektu uzskatāma valsts un pašvaldību institūciju, valsts dienesta normāla darbība, bet papildus objekts – persona, tās tiesības un likumiskās intereses (arī kukuļa izspiešanas gadījumā).

Veicot pirmstiesas izmeklēšanu kukuļošanas krimināllietās, kā jebkurā krimināllietā, procesa virzītājam ir pienākums ievērot vairākus specifiskus apstākļus, kuru noskaidrošana nepieciešama kukuļošanas lietu izmeklēšanā, un tie ir:

1. Materiāla vērtība, mantiska vai citāda rakstura labums (kukulis), kuru amatpersona pieņēma vai varēja pieņemt.
2. Amatpersonas prettiesiska darbība vai bezdarbību, saņemot kukuli.

¹ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: TNA, 2000, 33.lpp.

Pareiza kukuļa priekšmeta noteikšana palīdzēs kvalificēt valsts amatpersonas aktīvās darbības kāda materiāla vai citāda veida labuma (atlīdzības) prettiesiskā pieņemšanā jebkādā veidā tieši no kukuļdevēja vai ar starpniecību par kādas darbības (likumīgas vai nelikumīgas) izdarīšanu vai neizdarīšanu kukuļdevēja interesēs, ko valsts amatpersonai vajadzēja vai tā varēja izdarīt, izmantojot savu dienesta stāvokli.

Par kukuļošanas priekšmetu var būt jebkuri materiāli vai cita veida labumi: nauda, vērtspapīri, pārtikas produkti, rūpniecības preces, dažāda rakstura pakalpojumi, tiesības uz mantu, noguldījumi uz kukuļņēmēja, fiktīva pirkšanas pārdošanas vai dāvinājuma līguma noformēšana, nepamatota prēmiju vai pabalstu izmaksāšana, azartspēlēs tīša paspēlēšana kukuļņēmēja labā, dāvana kukuļņēmēja ģimenes locekļiem, tuviniekiem un draugiem, iesaistīšana izdevīgā darbā u.c. Saimnieciskā sfērā par kukuļošanas priekšmetu var būt preču pārdošana par pazeminātām cenām kukuļņēmēja interesēs, preču uzpirkšana par paaugstinātām cenām uz valsts rēķina, naudas līdzekļu noguldīšana komercbankās par paaugstinātiem procentiem, par prettiesisku valsts daļas samazināšanu kopuzņēmumos, nodokļa nelikumīga samazināšana u.c.¹

Visus iespējamus kukuļošanas priekšmetus uzskaitīt ir praktiski neiespējami. Tādēļ teorijā tiek izdalītas mantisko labumu grupas:

1. manta;
2. mantisks pakalpojums;
3. īpašu mantisku privilēģiju radīšana;
4. atbrīvošana no mantiskām saistībām.²

Šāda iedalījuma vispopulārākais kukuļa priekšmets ir manta. Kā norāda tiesu prakses apkopojums, tad populārākais kukuļošanas priekšmets ir skaidra nauda. Turklāt, kukuļi tikuši nodoti un saņemti no rokas rokā, neizmantojot nekādas citas iespējas, piemēram, banku pārskaitījumus, dāvinājumus ģimenes locekļiem utt.³

Ar mantisku pakalpojumu tiek saprasti jebkādi pakalpojumi, kas parasti tiek sniegti par maksu, bet amatpersonai šie pakalpojumi kā kukulis tiek sniegti bez

¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma Zinātniski praktiskais komentārs. Rīga: Firma „AFS”, 2007, 423.lpp.

² Mežulis D. Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003, 52.lpp.

³ Tiesu prakse krimināllietās par kukuļošanu. Jurista Vārds., 17.12.2002. 17.decembris, Nr.25

maksas vai par pazeminātu maksu. Tādi pakalpojumi, piemēram, var būt celtniecība, ēku un transporta remonts, kreditēšana, aizdevumi, telpu īre, ceļojums, izglītība, medicīniskie pakalpojumi.¹

Ar īpašu mantisku privilēģiju radīšanu tiek saprasti vienreizēji mantiski pakalpojumi vai priekšrocības, kas parasti netiek sniegtas pakalpojumu veidā, bet ko amatpersona saņem kā kukuli un kas sava neizdevīguma dēļ kukuļa devējam būtiski atšķiras no parasta civiltiesiska darījuma. Šādas privilēģijas var būt jebkurš civiltiesisks darījums, piemēram, pirkuma līgums, dāvinājums. Atbrīvošana no mantiskām saistībām kā kukulis var izpausties pilnīgā vai daļējā mantisku saistību anulēšanā, piemēram, parāda anulēšanā.

Krimināllikuma 320.pantā šobrīd netiek diferencēta atbildība atkarībā no laika, kad kukulis tiek piedāvāts un dots un attiecīgi pieņemts piedāvājums vai pats kukulis - pirms kādas darbības izdarīšanas vai neizdarīšanas labuma devēja, tā piedāvātāja vai citas personas interesēs vai arī pēc tam (t.s. pateicība). Ņemot vērā citu valstu pieredzi kukuļošanas lietās, 2009.gada 19.novembrī Saeima 3.lasījumā pieņēma grozījumus Krimināllikumā par kriminālatbildību par kukuļņemšanu, ja piedāvājums vai labums pieņemts par vēl priekšā stāvošu prettiesisku rīcību salīdzinājumā ar atbildību par kukuļņemšanu par jau izdarītu likumīgu vai nelikumīgu darbību vai pieļautu bezdarbību.

2.1. Noziedzīgā nodarījuma objekts un objektīvā puse

Amatpersonas prettiesisku darbību vai bezdarbību noskaidrošana grūtības nerada, ja šīs darbības ir saistītas ar vienreizēju darbību vai bezdarbību un neilgā laika posmā pēc tā saņemšanas. Grūtāk būs tad, kad tiks pirkta ietekme vai darbības kādā attālā nākotnē, vai arī tiek pirkta labvēlīga attieksme pret kukuļdevēju, kādu viņam interesējošu personu vai uzņēmumu. Šajos gadījumos izmeklēšanai ir jānoskaidro un procesuāli jāpierāda, kā konkrēti šāda attieksme izpaudusies.

Ir jāpārlicinās un jāpierāda, vai amatpersona saistībā ar savu dienesta stāvokli spēja veikt konkrēto rīcību – darbību vai bezdarbību, par ko iegūts vai tiks iegūts materiāla vai kāda cita rakstura labums, pretējā gadījumā personu varēs saukt pie kriminālatbildības par mazāk smagu noziedzīgu nodarījumu – kukuļa piesavināšanos.

¹ Mežulis D. Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003, 53.lpp.

Var būt situācija, kad aizturētā persona saka, ka aizturēšanas brīdī nesa kādai amatpersonai kukuli, taču jāpierāda, ka tā amatpersona rīkojās vai rīkosies kukuļdevēja labā un par to gatavojās saņemt atlīdzību – šo nesto kukuli.

Veicot pirmstiesas izmeklēšanu, jāpievērš uzmanību tam, ka atsevišķos Krimināllikuma pantos ir specifiski apstākļi, kuri jāpierāda kukuļošanas lietās, tā piemēram:

1. Krimināllikuma 321.pants paredz kriminālatbildību par kukuļa piesavināšanos, tas ir, ja kukulis saņemts nodošanai valsts amatpersonai vai pieņemts, uzdodoties par valsts amatpersonu.
2. Krimināllikuma 324.pants paredz atbrīvot no kriminālatbildības kukuļošanas subjektus (kukuļdevēju, starpnieku, kukuļošanas atbalstītāju), ja:
 - kukulis tika izspiests;
 - pēc kukuļa došanas kukuļdevējs labprātīgi paziņo par notikušo.¹

Kukuļošanas objekts ir valsts un pašvaldību institūciju, valsts dienesta normāla darbība, papildus objekts - persona, tās tiesības un likumiskās intereses un šo interešu aizskārums, nodarot tam kaitējumu vai draudot tādu nodarīt, ir uzskatāms par noziedzīgu nodarījumu Krimināllikuma izpratnē.

Kukulis pēc sava rakstura var izpausties divējādi - kā uzpirkšana vai pateicība.² Latvijas sabiedrībā ir iesakņojies uzskats, ka persona nav saucama pie kriminālatbildības par kukuļņemšanu, ja kukuļa apmērs nepārsniedz piecus latus. Taču Krimināllikumā nav noteikts kukuļa apmērs par kura pieņemšanu vai došanu neiestātos kriminālatbildība.

Piemēram, atbilstoši likuma "Par interešu konflikta novēršanu amatpersonu darbībā" 13. panta noteikumiem par dāvanu šā likuma izpratnē nav uzskatāmi suvenīri, grāmatas vai reprezentācijas priekšmeti, ja no vienas personas gada laikā saņemto suvenīru, grāmatu vai reprezentācijas priekšmetu kopējā vērtība naudas izteiksmē nepārsniedz vienas minimālās mēnešalgas apmēru. Jāņem vērā, ka pateicības dāvana par paveiktu dienesta darbību, visbiežāk, vimaz daļēji tiek dota ar

¹ Liholaja V., Noziedzīgo nodarījumu kvalifikācijas teorētiskie pamati un prakse. Rīga: Firma "AFS", 2001. – 212. lpp.

² Звечаровский И.Э. Незаконное вознаграждение. Уголовно – правовые аспекты. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, 75.с.

aprēķinu arī nākotnē izmantot šīs amatpersonas pakalpojumus, un tādejādi arī nākotnē panākt sev labvēlīgu šīs amatpersonas lēmumu.¹

Starpību starp dāvanu un kukuli nosaka personas, kura piedāvā kādu labumu, subjektīvais nodoms. Situācijā kad dāvanas vērtība ir acīmredzami neliela (puķu pušķis, konfekšu kārba) un no dāvanas sniedzēja puses tā ir bijusi kā sirsnīga atzinības un pateicības izteikšana, tad būtu jāuzskata, ka šāds gadījums tikai formāli atbilst kukuļņemšanas un kukuļdošanas sastāvam, jo nav sasniedzis to sabiedriskās bīstamības pakāpi kas nepieciešama lai šo nodarījumu atzītu par noziedzīgu.²

1998.gada 15.oktobra likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 23.pantā ir paredzētas divas būtiska kaitējuma iestāšanās iespējas: 1) nodarīts ievērojams mantisks zaudējums (nodarījuma izdarīšanas brīdī pārsniedz piecu tai laikā Latvijas republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu) un apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses un tiesības, un 2) ar likumu aizsargāto tiesību un interešu apdraudējums ir ievērojams.

Pārāk vispārīga ir norāde uz būtiska kaitējuma nodarīšanu valsts varai un pārvaldības kārtībai. Likumdevējs Krimināllikuma 37.panta pirmajā daļā nodala valsts varu un pārvaldības kārtību, presumējot, ka kaitējums var tikt nodarīts gan vienai, gan otrai, protams neizslēdzot arī kompleksu valsts varai un pārvaldības kārtības interešu apdraudējumu, taču jebkurā gadījumā šīs intereses ir jānodala un jāprecizē apdraudēto interešu loks.

Par kukuļņemšanu lielā apmērā uzskatāma tāda kukuļa saņemšana, kura vērtība naudas izteiksmē noziegumu izdarīšanas laikā ir ne mazāka par piecdesmit Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgas kopsummu. Ja kukuļa priekšmets lielā apmērā saņemts pa daļām, bet šīs darbības ir viena nozieguma epizodes, nodarījums kvalificējams kā kukuļņemšana lielā apmērā. Taču, ja norunātais kukulis lielā apmērā tiek saņemts tikai daļēji no kukuļdevēja vai kukuļņēmēja gribas neatkarīgu apstākļu dēļ, nodarījums kvalificējams kā kukuļņemšanas lielā apmērā mēģinājums.

No objektīvās puses kukuļņemšana izpaužas valsts amatpersonas aktīvās darbībās - kāda materiāla vai cita veida labuma (atlīdzības), vai to piedāvājuma prettiesiskā pieņemšanā jebkādā veidā tieši no kukuļdevēja, kukuļa piedāvātāja vai ar starpniecību

¹ Волженкин Б.В. Избранные труды по уголовному праву и криминологии (1963-2007 гг.). Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2008, 328 с.

² Turpat, 334.lpp.

par kādas darbības (likumīgas vai nelikumīgas) izdarīšanu vai neizdarīšanu kukuļdevēja (kukuļa piedāvātāja) interesēs, ko valsts amatpersonai vajadzēja vai tā varēja izdarīt, izmantojot savu dienesta stāvokli.

Kā skaidro 1993.gada 21.jūnija Augstākās tiesas Plēnuma lēmums Nr.7, tad arī amatpersonas darbības, kas izpaudušās naudas vai citu vērtību saņemšanā no padotajiem vai citādā veidā viņa kontrolei pakļautām personām par iecietību par šādu personu nolaidīgu konkrētu darba pienākumu pildīšanu, slēpšanu, kvalificējamās kā kukuļņemšana.¹

Apskatāmā noziedzīgā nodarījuma sastāvs ir formāls. Noziegums atzīstams par pabeigtu ar brīdi, kad kukuļņēmējs pieņēmis kukuļa piedāvājumu vai saņēmis kaut daļu no kukuļa un turklāt kvalifikāciju neietekmē apstākļi, vai valsts amatpersona ir izdarījusi (nav izdarījusi) paredzētās darbības kukuļdevēja interesēs.

Kukuļdošana no objektīvās puses izpaužas aktīvās darbībās - kad kukuļa priekšmetu nodod vai piedāvā kukuļņēmējam, kas ir valsts amatpersona. Šādas darbības mērķis ir panākt, lai šī amatpersona, izmantojot savu dienesta stāvokli, izdarītu vai neizdarītu kādu darbību kukuļdevēja interesēs. Kukuļdošana var notikt, gan pirms amatpersona ir izdarījusi kukuļdevējam vēlamo darbību, gan pēc šādas darbības izdarīšanas.

Kukuļdošana, tāpat kā kukuļņemšana, ir formāls noziegums. Noziegums uzskatāms par pabeigtu no brīža, kad kukuļņēmējs ir saņēmis kaut vai daļu kukuļa vai pieņēmis piedāvājumu. Pabeigta kukuļa piedāvāšanas sastāvam ir nepieciešams konstatēt, ka valsts amatpersona ir akceptējusi kukuļa piedāvājumu, apņēmoties par piedāvāto kukuli veikt (neveikt) kukuļdevējam vēlamo darbību, vai arī šādu akceptu izteikusi attiecībā par jau izdarītu (neizdarītu) darbību. Šā darba autors uzskata, ka gadījumā, kad piedāvātais kukulis nav pieņemts, kukuļdevēja darbības kvalificējamās kā kukuļdošanas mēģinājums.

2.2. Noziedzīgā nodarījuma subjekts un subjektīvā puse

Kukuļdošanas krimināllietas īpatnējas arī ar to, ka praktiski vienmēr ir zināmi noziedzīga nozieguma izdarītāji un nav nepieciešami pasākumi, lai noskaidrotu to

¹ 1993.gada 21.jūnija Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma lēmums Nr.7. (NAIS datu bāze)

personības. Tādēļ turpmākā darba gaitā tiks analizētas izmeklēšanas īpatnības, ņemot vērā apstākli, ka ir zināma amatpersona, kura izdarījusi prettiesiskas darbības.

Kukuļņemšanas sastāvā liela nozīme ir pareizai subjekta noteikšanai, jo šā veida noziedzīgajam nodarījumam, kā jau minēts iepriekš, ir speciālais subjekts - valsts amatpersona.

Noziedzīga nodarījuma speciālais subjekts ir persona, kurai piemīt ne vien nodarījuma subjekta pamat pazīmes – pieskaitāmība un kriminālatbildības vecums, bet arī citas personai raksturīgas Krimināllikuma panta dispozīcijā paredzētās īpašības, kas tāpat ir konkrētā noziedzīgā nodarījuma sastāva subjekta obligātās pazīmes.

Tātad, kukuļņemšanas subjekts var būt tikai valsts amatpersona, tas ir, persona, kura apveltīta ar Krimināllikuma 316.panta pirmajā daļā minētajām tiesībām un pastāvīgi vai uz laiku pilda tajā norādītos pienākumus.¹ Šādai personai ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai arī šādai personai ir tiesības veikt uzraudzību, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas, vai rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem.

Valsts amatpersonas jēdziens ir definēts Krimināllikuma 316.pantā, kas nosaka: 1) Par valsts amatpersonām uzskatāmi valsts varas pārstāvji, kā arī ikviena persona, kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus un kurai ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai kurai ir tiesības veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas vai rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem.

Šā panta otrajā daļā no valsts amatpersonu kopuma tiek izdalītas tādas amatpersonas, kas ieņem atbildīgu stāvokli. Šādam dalījumam ir nozīme kukuļņemšanas gadījumos, jo, ja šādu noziegumu ir veikusi amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli, šāds nodarījums uzskatāms par kukuļņemšanu sevišķi pastipriņošos apstākļos un tiek klasificēts kā sevišķi smags noziegums.

(2) Valsts prezidents, Saeimas deputāti, Ministru prezidents, Ministru kabineta locekļi, kā arī Saeimas un Ministru kabineta ievēlētās, ieceltās vai apstiprinātās valsts institūciju amatpersonas, pašvaldību vadītāji, viņu vietnieki un izpilddirektori uzskatāmi par valsts amatpersonām, kas ieņem atbildīgu stāvokli.

¹ Liholaja V. Noziedzīgo nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2007, 461.lpp.

Ar 2002.gada 25.aprīļa likumu par grozījumiem Krimināllikumā¹ 316.pants tika papildināts ar trešo daļu, kurā amatpersonu loks tika paplašināts. Šis grozījums bija nepieciešams, lai izpildītu Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas prasības. Šīs konvencijas 5., 6., 9., 10. un 11.pantā norādīts, ka nacionālajā līmenī veicami likumdošanas un cita veida pasākumi, kādi nepieciešami, lai saskaņā ar šās valsts likumu kvalificētu kā noziedzīgu nodarījumu kukuļošanu, ja tajā ir iesaistīta jebkura iepriekšminētajos pantos nosauktā citas valsts (starptautiskas institūcijas) amatpersona. Tādēļ KL 316.panta trešajā daļā tika noteiktas tās ārvalstu (starptautisko institūciju) amatpersonas, kas uzskatāmas par valsts amatpersonām.

(3) Par valsts amatpersonām uzskatāmas arī ārvalstu publiskās amatpersonas, ārvalstu publisko asambleju (institūcija ar likumdošanas vai izpildvaras funkcijām) locekļi, starptautisko organizāciju amatpersonas, starptautisko parlamentāro asambleju locekļi, kā arī starptautisko tiesu tiesneši un amatpersonas.

Savukārt likuma “Par interešu konflikta novēršanu amatpersonu darbībā” 4.pantā² ir noteikts, kādas personas uzskatāmas par valsts amatpersonām, un uzskaitījums ir izsmelošs, lai varētu palīdzēt atrisināt jautājumu par to vai personu var uzskatīt par valsts amatpersonu.

Savukārt likuma “Par interešu konflikta novēršanu amatpersonu darbībā” 4.pantā³ ir noteikts, kādas personas uzskatāmas par valsts amatpersonām: (1) *Valsts amatpersonas ir:*

- 1) *Valsts prezidents;*
- 2) *Saeimas deputāts;*
- 3) *Ministru prezidents, Ministru prezidenta biedrs, ministrs, īpašu uzdevumu ministrs, valsts ministrs un parlamentārais sekretārs;*
- 4) *Valsts prezidenta kancelejas vadītājs un viņa vietnieks, Saeimas Kancelejas direktors un viņa vietnieks;*
- 5) *Valsts prezidenta padomnieks, Ministru prezidenta, Ministru prezidenta biedra, ministra, īpašu uzdevumu ministra un valsts ministra biroja vadītājs, padomnieks, konsultants un palīgs;*
- 6) *Latvijas Bankas prezidents, viņa vietnieks un Latvijas Bankas padomes loceklis;*

¹ Grozījumi Krimināllikumā. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 9.maijs, Nr.69 (2644)

² Par interešu konflikta novēršanu amatpersonu darbībā. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 9.maijs, Nr.69

³ Par interešu konflikta novēršanu amatpersonu darbībā. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 9.maijs, Nr.69

- 7) valsts kontrolieris, Valsts kontroles padomes loceklis, Valsts kontroles revīzijas departamenta sektora vadītājs;
- 8) Centrālās vēlēšanu komisijas priekšsēdētājs, viņa vietnieks un Centrālās vēlēšanu komisijas sekretārs;
- 9) Satversmes aizsardzības biroja direktors un viņa vietnieks;
- 10) Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšnieks, viņa vietnieki, centrālā aparāta nodaļu vadītāji un viņu vietnieki, teritoriālo nodaļu vadītāji un izmeklētāji;
- 11) Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienesta priekšnieks un viņa vietnieks;
- 12) Valsts cilvēktiesību biroja direktors un viņa vietnieks;
- 13) Nacionālās radio un televīzijas padomes loceklis, Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas padomes loceklis, Finanšu un kapitāla tirgus komisijas padomes loceklis;
- 14) pašvaldības domes (padomes) priekšsēdētājs un viņa vietnieks, pašvaldības izpilddirektors un viņa vietnieks;
- 15) pašvaldības domes (padomes) deputāts;
- 16) valsts vai pašvaldības iestādes vadītājs un viņa vietnieks;
- 17) vispārējā un specializētā valsts civildienesta ierēdnis;
- 18) kapitālsabiedrības padomes loceklis, kurš pārstāv Latvijas valsts vai pašvaldības intereses kapitālsabiedrībā, vai valdes loceklis kapitālsabiedrībā, kurā valsts vai pašvaldības daļa pamatkapitālā atsevišķi vai kopumā pārsniedz 50 procentus;
- 19) valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrības padomes vai valdes loceklis;
- 20) valsts vai pašvaldības kapitāla daļas turētāja pārstāvis un tā pilnvarota persona;
- 21) tiesnesis, prokurors, zvērināts notārs un zvērināts tiesu izpildītājs;
- 22) Nacionālo bruņoto spēku profesionālā dienesta karavīrs un militārais darbinieks;
- 23) Informācijas analīzes dienesta vadītājs;
- 24) publiskā iepirkuma komisijas loceklis;
- 25) Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādes un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersona ar speciālo dienesta pakāpi.

(2) Par valsts amatpersonām uzskatāmas arī personas, kurām, pildot amata pienākumus valsts vai pašvaldības institūcijās, saskaņā ar normatīvajiem aktiem ir tiesības izdot administratīvos aktus, kā arī veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai

sodīšanas funkcijas attiecībā uz personām, kas neatrodas to tiešā vai netiešā pakļautībā, vai tiesības rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu, tai skaitā finanšu līdzekļiem.

(2¹) Par valsts amatpersonām uzskatāmas arī personas, kuras, pildot amata pienākumus valsts drošības iestādēs un Informācijas analīzes dienestā, veic vismaz vienu no šādām darbībām:

- 1) izlūkošanu;
- 2) pretizlūkošanu;
- 3) operatīvo darbību;
- 4) izlūkošanas, pretizlūkošanas vai operatīvās darbības ceļā iegūtās informācijas apstrādi, analīzi vai aizsardzību.

(2²) Par valsts amatpersonām uzskatāmas tās personas, kuras, pildot amata pienākumus Eiropas Savienības vai ārvalstu finanšu atbalsta vadībā iesaistītajās institūcijās, veic vismaz vienu no šādām darbībām:

- 1) pilda uzraudzības, kontroles vai sodīšanas funkcijas attiecībā uz personām, kuras nav to tiešā vai netiešā pakļautībā;
- 2) pieņem lēmumu par iesniegto projektu vai projekta iesniegumu;
- 3) pieņem tādu lēmumu, kas skar piešķirtā finanšu atbalsta izlietojumu.

(3) Par valsts amatpersonām uzskatāmas arī personas, kuras pilda amata pienākumus ārpus valsts vai pašvaldības institūcijām, ja tām saskaņā ar normatīvajiem aktiem pastāvīgi vai uz laiku valsts vai pašvaldība ir deleģējusi kādu no šā panta otrajā daļā minētajām funkcijām.

Likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonas darbībā” ir mēģināts dot izsmeļošu valsts amatpersonu uzskaitījumu. Šāds uzskaitījums var palīdzēt atrisināt jautājumu par to vai personu var uzskatīt par valsts amatpersonu. Kā tika norādīts arī Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumā “Par Krimināllikuma 271.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 100.pantam”¹, tad KL valsts amatpersonas jēdziens ir noteikts vispārīgi, savukārt Interešu konflikta novēršanas likumā ir ietverts gan vispārīgais definējums, gan konkretizēts plašs amatpersonu loks. Kaut arī Interešu konflikta novēršanas likuma mērķis ir vērsts uz pienākumu un atbildības apjomu, kas valsts amatpersonai,

¹ Lieta Nr. 2003-05-01. <http://www.satv.tiesa.gov.lv/?lang=1&mid=19/> (aplūkots 2009.10.novembrī).

neapšaubāmi, ir lielāks nekā ikvienai citai personai, tomēr minētās personas pēc būtības atbilst Krimināllikuma 316.pantā ietvertajam valsts amatpersonas jēdzienam.

Apsverot valsts amatpersonas subjekta pazīmju esamību vai neesamību, visdiskutējamākais jautājums, piemērojot gan Krimināllikumu, gan Interesu konflikta novēršanas likuma normas, ir amatpersonas izpildāmo funkciju atbilstība “valsts amatpersonas” definīcijās nosauktajām funkcijām.

Kā raksturīgu šādu strīdu piemēru var minēt Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas spriedumu I.U. krimināllietā, saskaņā ar kuru viņa tika attaisnota pēc Krimināllikuma 320.panta pirmās daļas.

I.U. tika saukta pie kriminālatbildības par to, ka viņa, būdama valsts amatpersona – Rīgas domes Komunālā departamenta Dzīvokļu pārvaldes priekšnieka vietniece –, pieņēmusi kukuli par dzīvokļa piešķiršanu. Saskaņā ar dienesta instrukciju I.U. pakļautībā atradušās Dzīvokļu pārvaldes juridiskā daļa un rajonu teritoriālās nodaļas. I.U. pienākumos ietilpa nodrošināt iedzīvotāju pareizu un kvalitatīvu apkalpošanu un veikt kontroli, lai tiktu ievērota šo jautājumu likumīga risināšana. Turklāt tika konstatēts, ka I.U. piedalījies divu komisiju darbā ar balsstiesībām, kuros lemti jautājumi par bērnu tiesību aizsardzības normatīvo aktu pilnveidošanu un juridiska rakstura konsultācijām dzīvokļu jautājumos. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa I.U. celtajā apsūdzībā attaisnoja, pamatojot savu spriedumu ar to, ka I.U. nav uzskatāma par valsts amatpersonu, jo viņas pakļautībā esošo struktūru kontrole bijusi izpildu – tehniska rakstura, savukārt, piedaloties komisiju darbā, viņa nav pieņēmusi citām personām saistošus lēmumus. Kasācijas instances tiesa, izskatot lietu pēc prokurora protesta, tiesas motīvus I.U. neatzīšanai par valsts amatpersonu uzskatīja par nepamatotiem un atzina viņu par vainīgu KL 320.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. I.U. veikto pakļautībā esošo struktūru kontroli, kuru pirmās instances tiesa novērtēja kā izpildu – tehniska rakstura, kasācijas instance vērtēja kā kontroles un uzraudzības funkciju veikšanu KL 316.panta izpratnē, savukārt viņas piedalīšanās komisijās tika uzskatīta par lēmumu pieņemšanu, kas saistoši citām personām neatkarīgi no tā, vai “citas personas” ir viņai pakļautas. Pamatojoties uz teikto, kasācijas instances tiesa atzina,

ka I.U. pildījusi KL 316.pantā minētās valsts amatpersonas funkcijas un tādēļ viņa ir atzīstama par kukuļņemšanas subjektu.¹

Dažādos avotos pastāv daudz dažādu amatpersonas jēdzienu. Amatpersona var pārstāvēt likumdošanas varu, tiesu varu vai izpildvaru. Šādai personai tiek dota sabiedrības uzticība un tā ir pilnvarota rīkoties valsts vārdā.

Kā pierāda tiesu prakse, tad reizēm ir visai sarežģīti noteikt, vai persona atbilst valsts amatpersonas pazīmēm. Tā, piemēram, 2008.gada 22.jūlijā LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments lietā Nr.SKK-417/08 rakstveida procesā izskatot Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļas prokurora A.Miglāna kasācijas protestu par Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2008.gada 8.maija lēmumu.

Pirmstiesas izmeklēšanas laikā Ilonai S. bija celta apsūdzība par to, ka viņa, būdama valsts amatpersona, aiz nolaidības nav izdarījusi darbības, kuras viņai pēc likuma un uzliktā uzdevuma bijis jāizdara, lai novērstu kaitējumu valsts pārvaldības kārtībai, tādēļ valsts pārvaldības kārtībai radījusi kaitējumu un smagas sekas.

Ilona S., būdama valsts amatpersona, no 1995.gada 2.oktobra ieņemot Rīgas domes Juridiskās pārvaldes Tiesiskās uzraudzības nodaļas galvenās juristes amatu, pamatojoties uz Rīgas domes priekšsēdētāja 2004.gada 2.marta izdoto pilnvaru Nr.1.28/RD -04-74, rīkojusies ar pašvaldībai piederošo mantu – ēku īpašumu – Rīgā, Citadeles ielā 7, tādējādi būdama valsts amatpersona, jo pilnvara Ilonai S. devusi tiesības būt par Rīgas domes pārstāvi Rīgas apgabaltiesā civillietas Nr.C-1991-04/13 izskatīšanā Latvijas pareizticīgās baznīcas Sinodes prasībā pret Rīgas domi par īpašuma tiesību atzīšanu un valdījuma piešķiršanu ar visām tiesībām, kādas likumā noteiktas atbildētāja pārstāvim, pilnīgi vai daļēji atzīt prasību, celt iebildumus pret prasību vai celt pretprasību, pārsūdzēt tiesas nolēmumu apelācijas kārtībā, un viņa šīs tiesības – rīkoties ar mantu – arī izmantojusi.

Pirmās instances tiesa secinājusi, ka Ilona S. kā pašvaldības juriste, kur, pildot savus darba pienākumus uz procesuāla dokumenta – pilnvaras pamata, pārstāvēja Rīgas domes intereses lietā, un kurai nebija nekādu pilnvaru jebkādā veidā rīkoties ar pašvaldības mantu un finanšu līdzekļiem, nav uzskatāma par valsts amatpersonu Krimināllikuma 316.panta un likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts

¹ Krastiņa A. Korupcijas subjekta krimināltiesiskais aspekts. Jurista Vārds. 2004.17.augusts, Nr.31.

amatpersonu darbībā” izpratnē un viņu nevarēja saukt pie kriminālatbildības par Krimināllikuma 319.panta 2.daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, kura speciālais subjekts ir valsts amatpersona.

2008.gada 8.maijā Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, izskatot apelācijas protestu, atstāja Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2007.gada 21.jūnija spriedumu bez grozījumiem. Arī Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments atzina par pamatotiem un likumam atbilstošiem pirmās un apelācijas instances tiesas secinājumus, norādot, ka Ilona S. kā pašvaldības juriste pārstāvējusi Rīgas domi tiesā civilprocesā uz pilnvaras pamata ar tiesībām, kādas piešķirtas atbildētājam, tāpēc nekādā ziņā nevar uzskatīt, ka procesuālas tiesības izmantošana – dotu iespēju pilnvarniekam rīkoties ar pašvaldības mantu.”¹

Savukārt 2006.gada 17.marta Augstākās tiesas Senāta krimināllietu departamenta lēmumā² tika konstatēts, ka 2001.gada 9.novembrī ar Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas tiesneša lēmumu lietā Nr.2-4/86-2001 tika apmierināts SIA "Rudā Lapsa" pieteikums nodrošināt prasību pret SIA "Maripol" pirms prasības celšanas tiesā. Tiesa nolēma prasības Ls 15930 apmērā nodrošināšanai apķīlāt SIA "Maripol" piederošos naudas līdzekļus un kustamo mantu, tajā skaitā arī mantu, kas atradās Rīgā, Miera ielā.

2001.gada 15.novembrī SIA "Rudā Lapsa" direktors O.V. iesniedza Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas Tiesu izpildītāju kantorim izpildu rakstu, lai izpildītu lietā Nr.2-4/86-2001 taisīto tiesas nolēmumu. Minētā nolēmuma izpildi izpildu lietā Nr.753-8/2001 2001. gada 19. novembrī, aprakstot un izņemot SIA "Maripol" kustamu mantu, veica Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas Tiesu izpildītāju kantora tiesu izpildītāja G.P. SIA "Maripol" kustamā manta tika izvesta un nodota O.V. atbildīgā glabāšanā.

2001.gada 20.novembrī A.T., atrodoties savā darba vietā, ieņēmot Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas Tiesu izpildītāju kantora vecākā tiesu izpildītāja amatu, tas ir, būdams valsts amatpersona, iepazīnās ar 2001.gada 19.novembrī G.P. sastādīto aktu par kustamas mantas apraksti. Lai gan tiesas lēmuma izpildē neradās izdevumi, A.T., lai netiktu izdarīta aprakstītās mantas glabātāja maiņa un kukuļdevēja

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi. 2008. Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2009, 232.-238.lpp.

² AT Senāta Krimināllietu departamenta lēmums lietā SKK – 01-0162/06

interesēs manta paliktu O.V. atbildīgā glabāšanā, tīši, mantkārīgā nolūkā, ļaunprātīgi izmantojot savu dienesta stāvokli, apzināti prettiesiski, radot būtisku kaitējumu valsts varai un ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm, pieprasīja no O.V. kukuli Ls 500 apmērā.

2001.gada 28.novembrī Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesa taisīja lēmumu, apmierinot SIA "Maripol" pieteikumu, un atcēla 2001.gada 9.novembra Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas tiesneša lēmumu lietā Nr.2-4/86-2001 par SIA "Rudā Lapsa" prasības nodrošināšanu. Tiesa nolēma aprakstīto un O.V. atbildīgā glabāšanā nodoto mantu nekavējoties atdot SIA "Maripol". 2001.gada 7.decembrī, pārsūdzot 2001.gada 28.novembrī taisīto lēmumu, O.V. iesniedza blakussūdzību Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesā.

O.V. darbības saskaņā ar Civilprocesa likuma¹ 146.panta ceturto daļu apturēja Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas lēmuma izpildi, taču A.T., turpinot noziedzīgās darbības, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli, mantkārīgā nolūkā turpināja pieprasīt no O.V. kukuli Ls 500 apmērā. A.T. apgalvoja, ka kukulis jānomaksā, lai viņš līdz lēmuma taisīšanai apelācijas instancē neveiktu Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2001.gada 28.novembra lēmuma izpildi.

2001.gada 18.decembrī Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas Tiesu izpildītāju kantora telpās, O.V.nodeva A.T. tā pieprasīto kukuli Ls 500 apmērā. Pēc kukuļa saņemšanas par darbības neizdarīšanu kukuļdevēja interesēs A.T. tika aizturēts.

Ar pirmās instances tiesas spriedumu A.T. atzīts par vainīgu un notiesāts par to, ka, būdams valsts amatpersona, tīši, mantkārīgā nolūkā, ļaunprātīgi izmantojot savu dienesta stāvokli, apzināti prettiesiski pieprasījis kukuli par kādas darbības neizdarīšanu kukuļdevēja interesēs, ar to radot būtisku kaitējumu valsts varai un ar likumu aizsargātām personas interesēm.

Ar Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas 2006.gada 5.janvāra spriedumu A.T. attaisnots apsūdzībā pēc Krimināllikuma 318.panta otrajā daļā paredzētā nodarījuma izdarīšanas, kā arī atcelts spriedums daļā par galīgā soda noteikšanu saskaņā ar Krimināllikuma 50.panta pirmo daļu.

¹Civilprocesa likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 3.novembris, Nr. 326/330.

Iesniegtajā kasācijas sūdzībā un tās papildinājumos apsūdzētais A.T. lūdza atcelt apelācijas instances tiesas spriedumu un izbeigt kriminālprocesu sakarā ar to, ka ir pieļauti Krimināllikuma un Kriminālprocesa likuma pārkāpumi.

Apsūdzētais apstrīdēja savu amatpersonas statusu, norādot, ka valsts amatpersonas jēdziens ir atspoguļots Korupcijas novēršanas likuma 5.panta 1.daļā, bet tiesu izpildītāji tur nav minēti. Tiesu izpildītāji neesot iekļauti arī Tieslietu ministrijas amatpersonu sarakstos. Viņš arī papildus norādīja uz Likuma par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā 23.panta 1.daļas 1.punktu un 25.panta 1.daļu, no kurienes izrietot, ka lēmumā par pieņemšanu darbā ir jābūt norādītam, ka persona ir valsts amatpersona. Tiesa esot ignorējusi Likumu par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā un iekļāvusi tiesu izpildītājus valsts amatpersonu statusā. Tiesu izpildītāju likuma likumprojekta anotācijā izskatīšanai Saeimas plenārsēdē esot precīzi norādīts, ka likuma mērķis ir padarīt tiesu izpildītājus no Tieslietu ministrijas darbiniekiem par tiesu varas amatpersonām. Turklāt apsūdzētais atsaucās arī uz Tiesu izpildītāju likuma 5.pantu, analizējot jēdzienu "amata darbība", kas tieši likumā neesot skaidrots. A.T. arī norādīja, ka viņš amata darbības minēto lēmumu izpildē nav varējis veikt, jo viņa lietvedībā nebija izpildu dokumentu lietā. A.T. uzskatīja, ka, piemērojot likumu, kas stājies spēkā pēc 2001.gada nogales, jāsecina, ka viņa statuss šajos apstākļos nav amatpersonas statuss arī saskaņā ar jauno likumu.

Apsūdzētā A.T. aizstāvis kasācijas sūdzībā arī norādīja, ka apsūdzētais nav kukuļošanas subjekts. Tiesu izpildītāja amats neesot pielīdzināms valsts amatpersonas statusam Krimināllikuma 316.panta otrās daļas izpratnē. Tiesu izpildītāja tiesības neesot regulētas (līdz 2003.gada 1.janvārim) nevienā tiesību normā, tādēļ tam nevar būt valsts varas deleģētas pilnvaras. Tiesu izpildītāja pienākumi, kas noteikti Civilprocesa likumā, ir procesuālas tiesību normas, tādēļ var noteikt tikai darbības kārtību, kura jāievēro, nevis tiesības. Tiesu izpildītājs nepieņemot lēmumus, viņš tikai izpildot tiesu un citu institūciju nolēmumus, tādēļ tiesu izpildītāju nevarēja atzīt par valsts amatpersonu, tātad apsūdzētais 2001.gada 18.decembrī nav bijis amatnozieguma subjekts. Neesot ņemts vērā, ka A.T. neesot veicis nekādas tiesas izpildītāja darbības SIA "Maripol" lietā, jo lieta bijusi cita tiesu izpildītāja lietvedībā.

Noklausīties procesa dalībnieku viedokli, apsvēris kasācijas sūdzību motīvus un pārbaudījis krimināllietas materiālus, Senāta Krimināllietu departaments konstatēja, ka apelācijas instances tiesas spriedums atstājams negrozīts, bet kasācijas sūdzības noraidāmas šādu iemelsu dēļ.

A.T. kā tiesu izpildītājs par valsts amatpersonu atzīts pamatoti. Tas izriet no Civilprocesa likuma, likuma "Par tiesu varu", Korupcijas novēršanas likuma, Tiesu un citu institūciju nolēmumu izpildes instrukcijas.

Tā Civilprocesa likuma 551.panta pirmajā daļā (redakcijā, kura bija spēkā 2001.gada novembrī - decembrī) noteikts, ka tiesu izpildītāja prasības un rīkojumi, izpildot tiesu spriedumus un citus nolēmumus, ir obligāti fiziskajām un juridiskajām personām visā valsts teritorijā.

Savukārt Korupcijas novēršanas likuma 5.panta otrajā daļā, kurš bija spēkā līdz 2002.gada 10.maijam, noteikts, ka valsts amatpersonas bez šā panta pirmajā daļā minētajām ir arī personas, kuras veic darbu valsts vai pašvaldību iestādēs un kurām ir tiesības pieņemt šā likuma 6.panta ceturtnā daļā paredzētos lēmumus, tas ir, tādus lēmumus kas attiecas uz atsevišķām fiziskām un juridiskām personām, kuras neatrodas lēmuma pieņēmēja tiesā vai netiesā pakļautībā.

No likuma "Par tiesu varu"¹ (redakcijā, kāda bija spēkā līdz 2002.gada 31.oktobrim) izriet, ka tiesu izpildītāji ir Tieslietu ministrijas struktūrvienības - Tiesu izpildītāju departamenta darbinieki (109.pants), tātad valsts iestādes darbinieki.

No iepriekšminētā izriet, ka tiesu izpildītāji ir valsts iestādēs strādājošas personas, kurām ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, tātad valsts amatpersonas Krimināllikuma 316.panta pirmās daļas izpratnē.

Arī pats A.T. kasācijas instances tiesas sēdē atzina, ka tiesu izpildītāja statuss atbilst Krimināllikuma 316.panta pirmās daļas definētajam valsts amatpersonas jēdzienam.

Tas, ka 2001.gada novembrī - decembrī tiesu izpildītāja amats nebija iekļauts valsts amatpersonu sarakstā, kā to noteica Ministru kabineta noteikumi Nr. 138, pats par sevi vien nevar būt par pamatu tam, lai tiesu izpildītājus neatzītu par valsts

¹ Par tiesu varu. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 29.decembris, Nr.130.

amatpersonām, pastāvot iepriekšminētajām ar likumiem viņiem paredzētajām pilnvarām.

Savukārt, kā pareizi norādīts apelācijas instances tiesas spriedumā, vecākajam tiesu izpildītājam ir lēmumu pieņemšanas, uzraudzības un kontroles funkcijas pār pārējiem tiesu izpildītāju kantora tiesu izpildītājiem. Saskaņā ar instrukcijas Nr.1 "Tiesas un citu institūciju nolēmumu izpilde" 59.pantu tiesu izpildītāja sastādītais mantas aprakstes akts jāiesniedz vecākajam tiesu izpildītājam, kura pienākums to pārbaudīt, vai tas atbilst Civilprocesa likuma prasībām, un apstiprināt ar savu parakstu un kantora zīmogu.

Kukuļņemšanas subjekts var būt tikai valsts amatpersona, tas ir, persona, kura apveltīta ar Krimināllikuma 316.panta pirmajā daļā minētajām tiesībām un pastāvīgi vai uz laiku pilda tajā norādītos pienākumus.¹ Šādai personai ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai arī šādai personai ir tiesības veikt uzraudzību, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas, vai rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem.

No subjektīvās puses kukuļņemšanu var izdarīt tikai ar tiešu nodomu, jo valsts amatpersona apzinās, ka saņem kukuli par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu kukuļdevēja interesēs, izmantojot savu dienesta stāvokli, un viņa vēlas kukuli saņemt. Arī kukuļdošanas gadījumā noziegumu var izdarīt tikai ar tiešu nodomu, proti, vainīgais apzinās, ka nodod vai piedāvā kukuli valsts amatpersonai nolūkā panākt, lai tā, izmantojot savu dienesta stāvokli, izdarītu vai neizdarītu kādu darbību viņa (vainīgā) interesēs, un vēlas šo kukuli nodot.²

Atkārtota kukuļņemšana ir gadījumos, kad tā izdarīta ne mazāk kā divas reizes neatkarīgi no iepriekšējās sodāmības par kādu no šiem nodarījumiem, ja vien nav dzēsta vai noņemta sodāmība likumā noteiktajā kārtībā vai iestājies kriminālatbildības noilgums par kādu no tiem.

Kā kukuļņemšana lielā apmērā uzskatāma kukuļa saņemšana, ja tā vērtība naudas izteiksmē nozieguma izdarīšanas laikā ir ne mazāka par piecdesmit noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu (Likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas

¹ Liholaja V. Noziedzīgo nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Rīga: TNA, 2007, 461.lpp.

² Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski- praktiskais komentārs. 3.grāmata. Sevišķā daļa. Rīga: AFS, 2007, 430.lpp.

kārtību” 20.pants).¹ Ja kukuļa priekšmets lielā apmērā tiek saņemts pa daļām, bet šīs darbības ir viena nozieguma epizodes, t.i., tām ir vienots nodoms, nodarījums kvalificējams kā kukuļņemšanas lielā apmērā mēģinājums.

Kukuļa pieprasīšanas gadījumā šā nozieguma ierosinātājs ir kukuļņēmējs. Tādējādi kukulis tiek pieprasīts par nelikumīgu darbību izdarīšanu vai likumīgu darbību neizdarīšanu kukuļdevēja interesēs.

Krimināllikuma 320.panta trešā daļā ir noteikta atbildība par kukuļņemšanu sevišķi pastiprinošos apstākļos, ja: 1) kukuļņemšana ir saistīta ar kukuļa izspiešanu, 2) kukuļņemšanu izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās vai 3) kukuļņemšanu izdarījusi valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli.

Kukuļa izspiešanas gadījumā valsts amatpersona pieprasa dot kukuli par kukuļdevēja likumīgu prasību apmierināšanu, kuru valsts amatpersona savas kompetences ietvaros varēja reāli izpildīt, nepārsniedzot savas pilnvaras. Tāpat izspiešana var izpausties arī kā pieprasījums dot kukuli, draudot izdarīt tādas dienesta darbības, kas var kaitēt kukuļdevēja likumīgajām interesēm, vai kukuļdevēja nostādīšana tādos apstākļos, kuros tas spiests dot kukuli, lai novērstu nelabvēlīgās sekas savām likumīgajām interesēm.

Kukuļņemšana, ko izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, ir gadījumos, kad par to iepriekš vienojās divas vai vairākas valsts amatpersonas. Noziegums ir pabeigts, ja vismaz viena no šīm amatpersonām saņēmusi kaut vai kukuļa daļu vai pieņēmusi kukuļa piedāvājumu.

Kā kukuļņemšana, ko izdarījusi valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli, nodarījums ir kvalificējams gadījumos, kad noziegumu izdara KL 316.panta otrā daļā uzskaitītās valsts amatpersonas. Šāda amatpersona var būt Valsts prezidents, Saeimas deputāts, Ministru prezidents, Ministru kabineta loceklis, kā arī Saeimas un Ministru kabineta ievēlēta, iecelta vai apstiprināta valsts institūciju amatpersona, pašvaldību vadītājs, viņa vietnieks un izpilddirektors.

Par atkārtotu kukuļdošanu jāuzskata gadījumi, kad tā izdarīta ne mazāk kā divas reizes neatkarīgi no iepriekšējās sodāmības par šo nodarījumu, ja vien nav dzēsta vai noņemta sodāmība vai iestājies kriminālatbildības noilgums.

¹ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998.4.novembris, Nr.331/332.

Ar 2007.gada 13.decembri papildināta Krimināllikuma 323.panta otrā daļa ar jaunu kvalificējošu pazīmi – ja kukuļdošanu izdarījusi personu grupa (tātad vismaz divas personas) pēc iepriekšējas vienošanās.

Vienlaicīgi tika papildināts Krimināllikuma 232.pants ar trešo daļu, kurā paredzēta atbildība par kukuļdošanu, ja to izdarījusi organizēta grupa. Šim likumam, kurš stājies spēkā 2008.gada 12.janvārī, tāpat kā 2002.gada aprīļa likumam (stājies spēkā 2002.gada 23.maijā) nav atpakaļejoša spēka, jo tajos ietvertās normas pastiprina atbildību.

3. Kukuļņemšanas un kukuļdošanas kvalifikācijas īpatnības

Par cik kukuļņemšana, kukuļdošana, starpniecība kukuļošanā un kukuļa piesavināšanās ir cieši saistīti, un tiem piemīt vairākas kopīgas pazīmes, kas nosaka nepieciešamību nodalīt tos savā starpā. Bieži šo noziedzīgo nodarījumu kvalifikācijā jau daudzus gadus tiesu praksē sastopama atšķirīga kvalifikācija līdzīgos gadījumos.

Atbildība par kukuļņemšanu iestājas neatkarīgi no laika, kad valsts amatpersona saņēmusi kukuli vai pieņēmusi tā piedāvājumu – pirms vēlamo darbību izdarīšanas vai neizdarīšanas kukuļdevēja interesēs (kukulis – uzpirkšana) vai pēc tam (kukulis – pateicība).

Kukuļdošanu veido divas alternatīvas patstāvīgas darbības - kukuļa piedāvāšana vai kukuļa priekšmeta nodošana, savukārt kukuļņemšanu - kukuļa piedāvājuma akcepts vai kukuļa priekšmeta pieņemšana, šo noziegumu pabeigšanas brīdis ir atkarīgs no tā, kā objektīvi izpaudusies kukuļdošana. Ja persona - kukuļdevējs objektīvi izteikusi uzaicinājumu valsts amatpersonai pieņemt kādu labumu ar nosacījumu, ka šāds piedāvājums bijis pietiekami konkrēts un saturējais noteikta labuma veida apzīmējumu, un valsts amatpersona pieņēmusi tai adresēto kukuļa piedāvājumu, izsakot savu gribu vai nu noteikti, vai ar konkludentām darbībām, kukuļdošana un kukuļņemšana atzīstama par pabeigtu noziegumu. Savukārt, ja kukuļdošana izpaudusies kā kukuļa priekšmeta nodošana valsts amatpersonai, noziegums atzīstams par pabeigtu ar tā pieņemšanas brīdi. Turklāt jāatgādina, ka atbilstoši krimināltiesību teorijā paustajam un tiesu praksē nostiprinātajam kukuļņemšana un kukuļdošana uzskatāma par pabeigtu jau ar brīdi, kad valsts amatpersona saņēmusi kaut vai daļu no kukuļa, kas gan attiecināms tikai uz gadījumiem, kad pirms kukuļa priekšmeta nodošanas un pieņemšanas kukuļdevējs to nav piedāvājis, saņemot valsts amatpersonas piekrišanu kukuļa pieņemšanai, kas jau pats par sevi veido, pabeigtu noziegumu.¹

Savukārt tajos gadījumos, kad piedāvātais kukulis nav pieņemts, kukuļdevēja darbības kvalificējamas kā kukuļdošanas mēģinājums. (Krimināllikuma 15.panta ceturrtā daļa, Krimināllikuma 323.panta pirmās daļa). Uz šo apstākli norādīts vairākos Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumos, no kuriem grozīti pirmās un otrās instances tiesu nolēmumi. Tā, piemēram, tāds lēmums

¹ Liholaja V. Kukuļošanas kvalifikācija un sods: daži problēmjaucājumi. Jurista Vārds., 07.08.2007. Nr.32

pieņemts 2005.gada 16.martā Krimināllietu departamenta rīcības sēdē lietā Nr.SKK-157. Šajā lietā ar Limbažu rajona tiesas 2004.gada 4.marta spriedumu Aivars S. bija atzīts par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kas paredzēts Krimināllikuma 323.panta 1.daļā un sodīts ar brīvības atņemšanu uz vienu gadu. Saskaņā ar Krimināllikuma 51.pantu galīgais sods pēc sprieduma kopības noteikts brīvības atņemšana uz astoņiem gadiem un vienu mēnesi, t.i. daļēji pievienojot neizciesto sodu pēc Siguldas tiesas 2002.gada 17.jūnija sprieduma.

Saskaņā ar pirmās instances tiesas spriedumu Aivars S. izdarīja kukuļdošanu, tas ir, mantiska rakstura labumu – naudas nodošanu personiski valsts amatpersonai, lai tā, izmantodama savu dienesta stāvokli, izdarītu kādu darbību kukuļdevēja interesēs.

2002.gada 23.septembrī ap plkst.21.00 Limbažu rajona Lēdurgas pagastā apsūdzētais Aivars S. alkohola ietekmē izraisīja ceļu transporta negadījumu. Limbažu rajona policijas pārvaldes Ceļu policijas inspektori A.V. un G.Š. sastādīja administratīvo protokolu par Aivara S. izdarītajiem Ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumiem un veica alkohola ietekmes noteikšanu. Nolūkā panākt administratīvā protokola iznīcināšanu, lai izvairītos no turpmākā soda, apsūdzētais Aivars S. uzstājīgi piedāvāja valsts amatpersonām braukt līdz uz viņa dzīvesvietu, kur par protokola saplēšanu samaksātu Ls 100. Saņēmis noraidījumu piedāvājumam, apsūdzētais pēc minūtēm 40 ap plkst.22.00 sekoja A.V. un G.Š. uz Vidrižu pagastu, kur vēlreiz piedāvāja ceļu policijas inspektoriem Ls 100, lai viņi apsūdzētā interesēs iznīcinātu administratīvo protokolu. Kad A.V. un G.Š. atteicās to darīt, Aivars S. sekoja viņiem uz Limbažiem, kur firmas „Piespēle” laukumā Limbažos, Cēsu ielā, deva A.V. un G.Š. kukuli - Ls 100 naudaszīmi, noliekot to ceļu policijas automašīnā uz priekšējā paneļa, pieprasot, lai tiek iznīcināts administratīvais protokols.

Apsūdzētā Aivara S. nodarījums kvalificēts pēc Krimināllikuma 323.panta pirmās daļas. Ar Vidzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2005.gada 10.februāra lēmumu Limbažu rajona tiesas 2004.gada 4.marta spriedums atstāts negrozīts.

Pār kvalificējot Aivara S. nodarījumu pēc Krimināllikuma 15.panta ceturtās daļas un 323.panta pirmās daļas, Senāta Krimināllietu departaments savā lēmumā norādīja: „Krimināllikuma 323.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objektīvā puse izpaužas kukuļa priekšmeta nodošanā kukuļņēmējam – valsts amatpersonai, un

kukuļdošana uzskatāma par pabeigtu noziedzīgu nodarījumu no brīža, kad kukuļņēmējs ir saņēmis kaut vai kukuļa daļu.

No Aivara S. apsūdzības formulējuma redzams, ka Aivars S. deva A.V. un G.Š. kukuli Ls 100 naudaszīmi, noliekto to ceļu policijas automašīnā uz priekšējā paneļa. No krimināllietā esošajiem materiāliem redzams, ka pēc šīm tiesājamā Aivara S. darbībām ceļu policijas darbinieki A.V. un G.Š. nogādājuši tiesājamo uz policijas pārvaldi un kukuli nav pieņēmuši. Līdz ar to tiesai, kvalificējot Aivara S. nodarījumu, bija jāpiemēro arī Krimināllikuma 15.panta ceturtā daļa, t.i. nodarījums jākvalificē kā kukuļdošanas mēģinājums, kā arī jāpiemēro Krimināllikuma 53.panta soda noteikšanai.”¹

Līdzīgu secinājumu Senāta Krimināllietu departaments izdarījis lietā Nr.SKK-615, izskatot 2006.gada 23.oktobrī rakstveida procesā krimināllietu sakarā ar apsūdzētā Andreja D. kasācijas sūdzību par Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 12.jūnija spriedumu. Šajā lietā ar Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2006.gada 9.janvāra spriedumu Andrejs D. bija notiesāts pēc Krimināllikuma 323.panta pirmās daļas.

Ar pirmās instances tiesas spriedumu Andrejs D. atzīts par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kas paredzēts Krimināllikuma 323.panta pirmajā daļā, par to, ka viņš personiski nodeva valsts amatpersonai materiālo vērtību, lai tā, izmantojot savu dienesta stāvokli, neizdarītu kādu darbību kukuļdevēja interesēs (kukuļdošana), šādos apstākļos.

Andrejs D. 2003.gada 1.augustā ap plkst.14.25 L.Kalna ielā 68, Rīgā, Latvijas dzelzceļa Vagonu parka teritorijā bija aizturēts aizdomās par administratīvo pārkāpumu, tas ir, par nemarkētu tabakas izstrādājumu uzglabāšanu. Dzelzceļa policijas pārvaldes Rīgas reģiona Ekonomisko noziegumu apkarošanas grupas inspektori Š. un Ļ., aizturot Andreja D. par minēto pārkāpumu, nogādāja viņu Dzelzceļa policijas pārvaldes Rīgas reģiona dežūrdaļā, dzelzceļa stacijā „Rīga”, Stacijas laukumā 2, Rīgā.

Atrodoties pie Dzelzceļa policijas ēkas, starp tirdzniecības centra „Origo” un Latvijas pasta ēkām, Andrejs D., lai minētās amatpersonas nepildītu savus

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2005. Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2006, 109.-111.lpp.

pienākumus, tas ir, lai neierosinātu administratīvā pārkāpuma lietu, piedāvāja Š. naudu Ls 200 apmērā, bet, ņemot vērā, ka Andreja D. līdzī nebija tādas naudas summas, Š. piederošajā mapē ar dienesta dokumentiem Andrejs D. ielika Ls 20, pēc kā Andrejs D. tika aizturēts.

Izskatot lietu apelācijas kārtībā, Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija pirmās instances tiesas spriedumu atstāja negrozītu daļā par Andreja D. nodarījuma kvalifikāciju.

Savukārt Senāta Krimināllietu departaments sava lēmumā konstatēja: „abu instanču tiesas nepareizi atzinušas, ka Andreja D. veiktās noziedzīgās darbības veido pabeigtu noziedzīgu nodarījumu. Krimināllikuma 323.panta pirmajā daļā paredzētais noziedzīgais nodarījums uzskatāms pat pabeigtu, ja kukuļa piedāvājums ir pieņemts. No lietas materiāliem redzams, ka Andreja D. piedāvātais kukulis nav ticis pieņemts, tādēļ viņa darbības pareizi kvalificējas kā kukuļdošanas mēģinājums. Līdz ar to Andreja D. Līdz ar to Andrejs D. atzīstams par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kas paredzēts Krimināllikuma 15.panta ceturtajā daļā un 323.panta pirmajā daļā, par to, ka viņš izdarīja kukuļdošanas mēģinājumu. Apsūdzētā darbību pārkvalifikāciju konkrētajā gadījumā nerada nepieciešamību grozīt Andrejam D. noteikto sodu, jo viņš ir izdarījis visu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanai, bet noziegums nav pabeigts no viņa gribas neatkarīgu iemeslu dēļ.”¹

Atzīstot šos Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta secinājumu par pareiziem, nevar pievienoties juridiskajā literatūrā paustajam viedoklim, ka „par kukuļa piedāvāšanu, ja kukulis nav pieņemts, kriminālatbildība neiestājas”.²

Krimināllikuma 323.panta pirmās daļas dispozīcijā tagad par pabeigtu noziegumu – kukuļdošanu – atzīta ne vien labuma nodošana, bet arī tā piedāvāšana, ja piedāvājums pieņemts. Te ņemta vērā Eiropas padomes 1999.gada 27.janvāra Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija, ko LR Saeima ratificēja ar 2000.gada 7.decembra likumu. Konvencijas 2.pantā „Nacionālo valsts amatpersonu kukuļdošana” norādīts: „Ikviens Puse veic tādas likumdošanas un cita veida pasākumus, kādi nepieciešami, lai saskaņā ar tās likumiem kvalificētu kā noziedzīgu

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2006. Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2007, 203.-205.lpp.

² Pundurs A. Par provokācijas iespējām kukuļdošanas lietās // Jurista Vārds, 2006.gada 24.janvāris, Nr.14, 11.lpp.

nodarījumu tāda veida apzināti veiktu darbību, ar kuru jebkura persona sola, piedāvā vai dod, tieši vai netieši, jebkurai šīs valsts amatpersonai jebkuru tai nepienākošos priekšrocību, kas domāta gan šai amatpersonai, gan jebkurai citai personai par to, lai amatpersona veiktu savas funkcijas vai arī atturētos no savu funkciju veikšanas.”¹

Tiesu praksē konstatēti gadījumi, kad kukuļņemšana tiek nepamatoti kvalificēta pēc kopības ar Krimināllikuma 318.pantā paredzēto noziegumu – dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu. Par to skaidrojumu devis Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta krimināllieta departaments savā 2006.gada 30.novembra lēmumā lietā Nr.SKK-673. Šajā lietā ar Jelgavas tiesas 2006.gada 13.februāra spriedumu Juris V. bija atzīts par vainīgu un sodīts pēc Krimināllikuma 318.panta otrās daļas ar brīvības atņemšanu uz vienu gadu, atņemot tiesības ieņemt amatus valsts pārvaldē uz pieciem gadiem, pēc Krimināllikuma 320.panta otrās daļas ar brīvības atņemšanu uz trim gadiem, konfiscējot mantu. Saskaņā ar Krimināllikuma 50.panta pirmo daļu, piemērojot Krimināllikuma 55.pantu, galīgais sods – brīvības atņemšana noteikta nosacīti uz trim gadiem ar pārbaudes laiku uz trim gadiem. Noteikts papildsods – mantas konfiskācija – un atņemtas tiesības uz 5 gadiem ieņemt amatus valsts pārvaldē. Par šo lēmumu kasācijas sūdzību iesniedzis apsūdzētā aizstāvis.

Izskatot lietu apelācijas kārtībā, Zemgales apgabaltiesas Krimināllieta tiesas kolēģija ar 2006.gada 25.septembra lēmumu pirmās instances tiesas spriedumu atstājusi negrozītu.

Senāta Krimināllieta departaments atzina, ka ir pamats abu instanču tiesu nolēmumu atcelšanai daļā par Jurija V. atzīšanu par vainīgu un sodīšanu pēc Krimināllikuma 318.panta otrās daļas un par galīgā soda noteikšanu. Lēmumā norādīts: „Krimināllieta departaments atzīst, ka konkrētajā gadījumā ir pieļauts Krimināllikuma pārkāpums, t.i., Krimināllikuma panta nepareiza piemērošana, kvalificējot noziedzīgo nodarījumu. Valsts amatpersonas darbības, kas saistītas ar kukuļņemšanu, ne katrā gadījumā satur arī Krimināllikuma 318.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvu. Lai amatpersonas darbības vienlaikus kvalificētu arī pēc Krimināllikuma 318.panta pirmās vai otrās daļas, jābūt konstatētam, ka amatpersona par kukuli veikusi nelikumīgas darbības kukuļdevēja interesēs,

¹ Par Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvenciju. Latvijas Vēstnesis., 2000. 20.decembris Nr.460/464 .

ļauņprātīgi izmantojot savu dienesta stāvokli. Konkrētajā gadījumā Jurijs V., būdams robežapsardzes inspektors, pieprasot un saņēmot no S.B. kukuli, atļāvis S.B. šķērsot Latvijas Republikas robežu, kuram arī bija tiesības robežu šķērsot. Tiesas konstatējamās faktiskajās darbībās, ko izdarīja Jurijs V., ir tikai Krimināllikuma 320.panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvs. No tiesu nolēmumiem nav redzams, ka Jurijs V., būtu izdarījis vēl kaut kādas citas darbības, kuras kvalificējamās pēc Krimināllikuma 318.panta otrās daļas.

Ievērojot minētos apstākļus, Senāta Krimināllietu departaments nolēma atcelt Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 25.septembra lēmumu un Jelgavas tiesas 2006.gada 13.februāra spriedumu daļā par Jurija V. atzīšanu par vainīgu un sodīšanu pēc Krimināllikuma 318.panta otrās daļas un par galīgā soda noteikšanu Jurijam V. saskaņā ar Krimināllikuma 50.panta pirmo daļu un šajā daļā kriminālprocesu izbeigt.”¹

Dienesta stāvokļa ļauņprātīga izmantošana izpaužas, kad vainīgais ar savu rīcību nav pārsniedzis dienesta pilnvaras, bet rīkojas tajās robežās, kādās šo rīcību pieļauj viņa dienesta stāvoklis, proti, veicis tādas darbības, kuras notiek viņa kompetences ietvaros, vai tādas, kuras nav viņa kompetencē, bet kuras arī var izdarīt, izmantojot dienesta stāvokli. Taču vainīgais dienesta stāvokli izmantojis ļauņprātīgi, jo nav rīkojies dienesta interesēs, bet pretēji tām, radot ar savām darbībām būtisku kaitējumu valsts varai vai pārvaldības kārtībai, vai ar likumu aizsargātām personu tiesībām un interesēm.²

2006.gada 30.novembra Augstākās tiesas Senāta krimināllietu departamenta lēmumā³ tika konstatēts, ka ar Jelgavas tiesas 2006.gada 13.februāra spriedumu J.V. tika atzīts par vainīgu un sodīts par KL 318.panta otrajā daļā un KL 320.panta otrajā daļā paredzēto noziegumu izdarīšanu.

Izskatījusi lietu apelācijas kārtībā, Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2006. gada 25. septembra lēmumu pirmās instances tiesas spriedumu atstājusi negrozītu.

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2006. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2007, 215.-217.lpp.

² Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski- praktiskais komentārs. 3.grāmata. Sevišķā daļa. Rīga: AFS, 2003, 398.lpp.

³ AT Senāta Krimināllietu departamenta lēmums lietā SKK – 673/2006

Par apelācijas instances tiesas lēmumu apsūdzētā aizstāvis zvērinātais advokāts D.S. iesniedzis kasācijas sūdzību. Kasācijas sūdzībā norādīts, ka izvērtējot J.V. celtās apsūdzības pamatotību, apelācijas instances tiesa neesot piemērojusi KL 26.panta 2.daļas noteikumus un nenovērtējusi spriedumā, vai J.V. ir pamatoti celta apsūdzība pēc diviem KL pantiem. Neesot nekāda pamata uzskatīt, ka J.V. inkriminētās noziedzīgās darbības rada kaitējumu dažādām ar likumu aizsargāto interešu grupām, jo abi apsūdzībā norādītie KL panti ir attiecināti pie noziedzīgajiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā, un tādēļ kaitīgas sekas, kuru radīšanā tika apsūdzēts J.V., esot aptvertas ar KL 320.panta otrās daļas normu. Kukuļņemšanas sastāvs jau pats par sevi esot saistīts ar dienesta stāvokļa izmantošanu pretēji dienesta interesēm.

Izskatījis lietas materiālus, izvērtējis kasācijas sūdzības motīvus, Senāta Krimināllietu departaments atzina, ka ir pamats abu instanču tiesu nolēmumu atcelšanai daļā par J.V. atzīšanu par vainīgu un sodīšanu saskaņā ar KL 318.panta otro daļu un par galīgā soda noteikšanu. Krimināllietu departaments atzina, ka konkrētajā gadījumā ir pieļauts KL pārkāpums, t.i., KL panta nepareiza piemērošana, kvalificējot noziedzīgo nodarījumu. Valsts amatpersonas darbības, kas saistītas ar kukuļņemšanu, ne katrā gadījumā satur arī KL 318.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvu. Lai valsts amatpersonas darbības vienlaikus kvalificētu arī saskaņā ar KL 318.panta pirmo vai otro daļu, jābūt konstatētam, ka tā par kukuli veikusi nelikumīgas darbības kukuļdevēja interesēs, ļaunprātīgi izmantojot savu dienesta stāvokli. Konkrētajā gadījumā J.V., būdams robežapsardzes inspektors, pieprasot un saņemot no S.B. kukuli, atļāvis S.B. šķērsot Latvijas Republikas robežu, kuram arī bija tiesības robežu šķērsot. Tiesas konstatētajās faktiskajās darbībās, ko izdarījis J.V., ir tikai KL 320.panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvs. No tiesu nolēmumiem nebija redzams, ka J.V. būtu izdarījis vēl kaut kādas citas darbības, kuras kvalificējamās saskaņā ar KL 318.panta otro daļu.

Savukārt kādā Vidzemes apgabaltiesas izskatītā krimināllietā¹ tiesa nekonstatēja noziedzīgo nodarījumu ideālo kopību, lai gan šādas pazīmes bija saskatāmas. Tiesa atzina A.L., G.R. un J.K. par vainīgiem noziedzīgā nodarījuma

¹ Lieta Nr. K - 68/8, Tiesu prakse krimināllietās par kukuļošanu. Jurista Vārds., 17.12.2002. 17.decembris, Nr.25

izdarīšanā, kāds paredzēts KL 320.panta pirmajā daļā, pārējā apsūdzības daļā tā uzskatīja apsūdzību par nepamatotu.

Apsūdzība visiem trim notiesātajiem tika celta pēc KL 320.panta trešās daļas un 318.panta otrās daļas. Apsūdzības rakstā prokurors norādīja, ka ar savu rīcību A.L., G.R. un J.K., būdami valsts amatpersonas, tīši ļaunprātīgi, mantkārīgos nolūkos, izmantojot dienesta stāvokli, kā rezultātā ir nodarīts būtisks kaitējums valsts interesēm, jo ir notikusi kontrabandas cukura kravas ievēšana valstī un noslēpts kukuļņemšanas fakts uz valsts robežas, ir izdarījuši noziedzīgu nodarījumu, kura sastāvs paredzēts KL 318. panta otrajā daļā.

No krimināllietas materiāliem ir redzams, ka Veclaicenes robežkontroles punkta muitas uzraugi A.L., G.R. un J.K. pēc maiņas gājuši projām no muitas punkta, atskatījušies un pamanījuši, ka pie robežkontroles punkta piebrauc maiņas laikā redzēta automašīna, kas ātri tikusi ielaista Latvijā, nolēmuši mašīnu apturēt un pārliecināties, ko tā ved, jo bijušas aizdomas, ka valstī var tikt ievesta kontrabandas prece. Pēc mašīnas apturēšanas ieraudzījuši, ka ar to no Igaunijas bez dokumentiem ievests Polijā ražots cukurs (kopējā svarā 2250 kg) un teikuši, ka būs jāziņo Ekonomikas policijai, taču nekādas darbības pārkāpuma novēršanai vēl nav veikuši. Mašīnas vadītājs J.H. teicis, ka par neziņošanu samaksās, uz ko muitas uzraugi atbildējuši, ka naudu neņems. Pēc tam pieprasījuši no aizturētā 10 maisus, t.i., 500 kg, cukura. J.H. piekritis tos dot. Tad viens no tiesājamiem pārsēdies J.H. mašīnā pie stūres, aizbraucis ar mašīnu uz kādām mājām un tur izkrāvuši 10 maisus cukura, bet J.H. ar pārējo kravu atlaiduši braukt tālāk.

Tomēr tiesa no apsūdzības nolēma izslēgt, ka tiesājamie būtu pieļāvuši kontrabandas cukura kravas ievēšanu valstī, jo lietā ir pieņemts lēmums, kurā nolemts izbeigt krimināllietu daļā par cukura kontrabandu. Tāpēc arī nevar inkriminēt kontrabandas pieļaušanu.

Turklāt lietā visai interesanti tika pārkvalificēts noziedzīgais nodarījums no KL 320.panta trešās daļas uz šā paša panta pirmo daļu. Tiesājamo darbības pirmstiesas izmeklēšanā tika kvalificētas pēc KL 320.panta trešās daļas un tiesas sēdē prokurors norādīja arī uz apstākli, ka KL 320.panta trešās daļas kvalificējošā pazīme ir grupa. Vidzemes apgabaltiesa savā spriedumā norādīja, ka kukuļa pieprasīšana esot

neskaidra, tāpēc tiesājamo darbības pārkvalificēja uz Krimināllikuma 320.panta pirmo daļu, neraugoties uz to, ka viena no Krimināllikuma 320.panta trešās daļas kvalificējošām pazīmēm ir kukuļņemšana, ko izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās. Tiesa, pārkvalificējama tiesājamo darbības uz Krimināllikuma 320.panta pirmo daļu, savā spriedumā gan norāda: atbildību pastiprina tas, ka tiesājamie kukuļņemšanu ir izdarījuši grupā, taču par šo apstākli apsūdzība nav celta.

Kā zināms, tad vienošanās var saturēt norunu vispārējos vilcienos par kopīgi izdarāmo nodarījumu, bet tās laikā var vienoties arī konkrēti par nodarījuma izdarīšanas vietu, laiku, izmantojamiem līdzekļiem, rīkiem un paņēmieniem, u.c. Vienošanās starp noziedzīgās grupas dalībniekiem var notikt mutiski, rakstiski, ar mīmikas vai ķermeņa kustību palīdzību, kā arī veicot savstarpēji saskaņotas (konkludentas) darbības.¹

Attiecībā uz apsūdzību pēc KL 318.panta otrās daļas tiesa spriedumā norādīja, ka tiesājamiem pirmstiesas izmeklēšanā pilnīgi bez pamata ir inkriminēts minētais pants, jo tiesājamie, būdami valsts amatpersonas, izmantojot savu dienesta stāvokli par cukura kravas nepakļaušanu muitas kontrolei kukuļdevēja interesēs, prettiesiski ir pieņēmuši 10 maisus cukura kā kukuli. Kā arī tiesa spriedumā norādīja, ka likumdevējs, lai apkarotu kukuļņemšanu, ir paredzējis speciālu noziedzīga nodarījuma sastāvu, t.i., KL 320.pantu, un papildu kvalifikācija pēc KL 318.pantu nav nepieciešama.

Vidzemes apgabaltiesas spriedumā izvirzītajā tēzē, ka likumdevējs, lai apkarotu kukuļu ņemšanu, ir paredzējis speciālu noziedzīga nodarījuma sastāvu, t.i., KL 320.pantu, un papildu kvalifikācija pēc KL 318.panta nav nepieciešama, acīmredzot secina, ka KL 320.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvs ietver sevī arī tās pazīmes, kuras paredzētas KL 318. pantā.²

¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma komentāri. 1.grāmata. Vispārīgā daļa. Rīga: AFS, 1999, 100.lpp.

² Tiesu prakse krimināllietās par kukuļošanu. Jurista Vārds., 17.12.2002. 17.decembris, Nr.25

Atbilstoši ar Augstākās tiesas plēnuma lēmuma „Par tiesu praksi kukuļošanas lietās”¹ 13.punktu tiesām jāņem vērā, ka atbildība par kukuļdošanu vai kukuļņemšanu vienlaikus neizslēdz saukšanu pie kriminālatbildības par darbībām, kas, kaut gan saistītas ar kukuļošanu, tomēr veido patstāvīgu nozieguma sastāvu: zādzību, dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, dienesta viltojumu, dokumentu viltošanu utt. Šajos gadījumos nodarījums kvalificējams pēc izdarīto noziedzīgo nodarījumu kopības.

Saskaņā ar KL 26.panta otro daļu personas izdarīts viens noziedzīgs nodarījums, kas atbilst vairāku dažādu noziedzīgu nodarījumu sastāvu pazīmēm, veido noziedzīgo nodarījumu ideālo kopību. Tai ir raksturīgas pazīmes, ka personas sāktā noziedzīgā darbība tiek vērsta uz kāda mērķa sasniegšanu, bet šīs darbības realizācijas procesā rodas kādas citas kaitīgas sekas, kuras neaptver viena noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes.²

Kukuļņemšana ir formāls noziedzīgs nodarījuma sastāvs, to veido kukuļa pieņemšanas fakts. Tādēļ, ja izmantodams dienesta stāvokli, kukuļņēmējs ir izdarījis vai neizdarījis kādas darbības, kas atbilst KL 318.pantā paredzētajam, un to rezultātā iestājušās sekas, noziedzīgais nodarījums ir kvalificējams pēc kopības.

Nav pamata uzskatīt, ka KL 320.pantā lietotais jēdziens "izmantojot dienesta stāvokli" pēc sava satura ir plašāks un it kā vienlaikus satur gan materiālu vērtību, mantisku vai citāda rakstura labumu apzināti prettiesiskas pieņemšanas pazīmes, gan papildu pazīmi - dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu un tās rezultātā nodarīto kaitējumu.³

Taču krimināllietā Nr. K1-203/1⁴ vērojama situācija, kad tiesa ir pareizi izdarītajā noziedzīgajā nodarījumā saskatījusi noziedzīgo nodarījumu ideālo kopību. Lietas apstākļi bija tādi, ka robežpārejas punkta „Padedze” inspektors J.Z., vienlaikus būdams maiņas vecākais, vairākkārt atkārtodams, ka vispār jau nevarot vest pāri robežai preces, pieprasīja kukuli no robežpārejas punktā iebraukušā D.R. par atļauju ievest Latvijas teritorijā kravu, kurā ietilpa 350 kg dzērveņu un liels skaits automašīnu

¹ 1993.gada 21.jūnija Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma lēmums. Par tiesu praksi kukuļošanas lietās. Nr.7, NAIS datu bāze (aplūkots 2009. 20. novembrī).

² Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma komentāri. 1.grāmata. Vispārīgā daļa. Rīga: AFS, 1999, 118.lpp.

³ Tiesu prakse krimināllietās par kukuļošanu. Jurista Vārds., 17.12.2002. 17.decembris, Nr.25

⁴ Turpat.

rezerves daļu. Tika konstatēts, ka J.Z., būdams valsts amatpersona un vienlaikus atbilstoši ieņemtajam amatam būdams persona, kura attiecīgajā maiņā atļauj vai liedz robežšķērsotājiem iebraukt valstī, un zinādams, ka saskaņā ar LR Robežsardzes dienesta nolikuma 109.punktu robežpārejas punktā preču (kravu) pārvietošana pāri valsts robežai ir aizliegta un ka saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr.225, kas izdoti 1995.gada 25.jūlijā, robežas šķērsotāja D.R. norādītā krava ar mantām ir preces, no robežšķērsotāja par preču pārvietošanu paņēma kukuli, ko robežšķērsotājs bija ielicis savā pasē.

Pēc kukuļa saņemšanas J.Z. datorā apzināti neievadīja informāciju par automašīnas piekabi. Pēc tam, pēc pretēji dienesta interesēm dotās J. Z. pavēles, D.R. tika izlaists no robežpārejas punkta „Padedze” Latvijas Republikas teritorijā.

Saskaņā ar apsūdzētāja viedokli, atļaudams preču pārvietošanu pāri Latvijas Republikas robežai, apejot muitas kontroli precēm un tādēļ neiekasējot valsts noteiktās nodevas, J.Z. ir nodarījis būtisku kaitējumu gan valsts varai, tas ir, tās interesēm, gan pārvaldības kārtībai.

J.Z. apsūdzība tika celta saskaņā ar KL 320.panta otro daļu un 318.panta otro daļu, taču Alūksnes rajona tiesa atzina tiesājamo par vainīgu atbilstoši KL 320.panta pirmajai daļai un 318.panta otrajai daļai. Tiesa atzina, ka ar iepriekš norādīto rīcību J.Z., būdams valsts amatpersona, tīši, ļaunprātīgi, mantkārīgā nolūkā, izmantodams dienesta stāvokli, kā rezultātā ticis nodarīts būtisks kaitējums valsts varai, tas ir, valsts interesēm un pārvaldības kārtībai, jo tikusi pieļauta preču pārvietošana pāri valsts robežai, apejot muitas kontroli, saņemot kukuli uz valsts robežas, ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu, kurš paredzēts KL 318.panta otrajā daļā. Turklāt, atļaudams Latvijā ievest nemuitotu preci, par kuru nav maksāti nodokļi, J.Z. ir apdraudējis valsts ekonomikas normālu attīstību un ir grāvis valsts un robežsardzes reputāciju.

Krimināllikuma 320.panta otrajā un trešajā daļā ir noteikta atbildība par kukuļņemšanu pastiprinošos un sevišķi pastiprinošos apstākļos. Par kukuļņemšanu pastiprinošos apstākļos ir minētā panta otrajā daļā paredzētā atbildība, ja: 1) kukuļņemšana izdarīta atkārtoti, 2) kukuļņemšana izdarīta lielā apmērā vai 3) kukulis pieprasīts.

Atkārtota kukuļņemšana ir gadījumos, kad tā izdarīta ne mazāk kā divas reizes neatkarīgi no iepriekšējās sodāmības par kādu no šiem nodarījumiem, ja vien nav dzēsta vai noņemta sodāmība likumā noteiktajā kārtībā vai iestāties kriminālatbildības noilgums par kādu no tiem.

Kā kukuļņemšana lielā apmērā uzskatāma kukuļa saņemšana, ja tā vērtība naudas izteiksmē nozieguma izdarīšanas laikā ir ne mazāka par piecdesmit noteikto minimālo mēnešalgu kopsommu (Likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 20.pants).¹ Ja kukuļa priekšmets lielā apmērā tiek saņemts pa daļām, bet šīs darbības ir viena nozieguma epizodes, t.i., tām ir vienots nodoms, nodarījums kvalificējams kā kukuļņemšanas lielā apmērā mēģinājums.

Kukuļa pieprasīšanas gadījumā šā nozieguma ierosinātājs ir kukuļņēmējs. Tādējādi kukulis tiek pieprasīts par nelikumīgu darbību izdarīšanu vai likumīgu darbību neizdarīšanu kukuļdevēja interesēs.

Krimināllikuma 320.panta panta trešajā daļā ir noteikta atbildība par kukuļņemšanu sevišķi pastiprinošos apstākļos, ja: 1) kukuļņemšana ir saistīta ar kukuļa izspiešanu, 2) kukuļņemšanu izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējās vienošanās vai 3) kukuļņemšanu izdarījusi valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli.

Kukuļa izspiešanas gadījumā valsts amatpersona pieprasa dot kukuli par kukuļdevēja likumīgu prasību apmierināšanu, kuru valsts amatpersona savas kompetences ietvaros varēja reāli izpildīt, nepārsniedzot savas pilnvaras. Tāpat izspiešana var izpausties arī kā pieprasījums dot kukuli, draudot izdarīt tādas dienesta darbības, kas var kaitēt kukuļdevēja likumīgajām interesēm, vai kukuļdevēja nostādīšana tādos apstākļos, kuros tas spiests dot kukuli, lai novērstu nelabvēlīgās sekas savām likumīgajām interesēm.

Kukuļņemšana, ko izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējās vienošanās, ir gadījumos, kad par to iepriekš vienojās divas vai vairākas valsts amatpersonas. Noziegums ir pabeigts, ja vismaz viena no šīm amatpersonām saņēmusi kaut vai kukuļa daļu vai pieņēmusi kukuļa piedāvājumu.

¹ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998.gada 4.novembris, Nr.331/332.

Kā kukuļņemšana, ko izdarījusi valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli, nodarījums ir kvalificējams gadījumos, kad noziegumu izdara Krimināllikuma 316.panta otrajā daļā uzskaitītās valsts amatpersonas. Šāda amatpersona var būt Valsts prezidents, Saeimas deputāts, Ministru prezidents, Ministru kabineta loceklis, kā arī Saeimas un Ministru kabineta ievēlēta, iecelta vai apstiprināta valsts institūciju amatpersona, pašvaldību vadītājs, viņa vietnieks un izpilddirektors.

Krimināllikuma 323.panta otrajā daļā paredzēta paaugstināta atbildība par kukuļdošanu, ja tā izdarīta atkārtoti vai kukuļdevējs ir valsts amatpersona.

Par atkārtotu kukuļdošanu jāuzskata gadījumi, kad tā izdarīta ne mazāk kā divas reizes neatkarīgi no iepriekšējās sodāmības par šo nodarījumu, ja vien nav dzēsta vai noņemta sodāmība vai iestājies kriminālatbildības noilgums.

Kukuļņemšanas noziedzīgais nodarījums ir jānodala no Krimināllikuma 198.pantā regulēto neatļauto labumu pieņemšanas, un, proti, par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu apzināti prettiesisku pieprasīšanu un pieņemšanu, ko pats vai ar starpnieku izdarījis uzņēmuma (uzņēmējiesabiedrības) vai organizācijas darbinieks vai cita persona, kas uz likuma vai tiesiska darījuma pamata pilnvarota vest citas personas lietas, par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu labuma devēja interesēs, ļaunprātīgi izmantojot savas pilnvaras, neatkarīgi no tā, vai pieņemtās materiālās vērtības, mantiska vai citāda rakstura labumi domāti šai personai vai jebkurai citai personai.

Šo abu noziedzīgo nodarījumu sastāvi ir visai līdzīgi, taču tiem ir arī būtiskas atšķirības. Neatļauta labuma pieņemšanas noziedzīgā nodarījuma objekts ir tautsaimniecības intereses uzņēmumu (uzņēmējiesabiedrības) dienesta darbības sfērā. Šāds nodarījums apdraud uzņēmuma (uzņēmējiesabiedrības) normālu darbību. Neatļauta labuma pieņemšanas noziedzīgā nodarījuma gadījumā par subjektu nevar būt valsts amatpersona, bet ir speciālais subjekts – uzņēmuma (uzņēmējiesabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks. Tā ir persona, kurai uzņēmumā (uzņēmējiesabiedrībā) vai organizācijā ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai tiesības rīkoties ar uzņēmuma (uzņēmējiesabiedrības) vai organizācijas mantu vai finansu līdzekļiem. Šādas personas var būt valdes vai padomes locekļi, kā arī komersanta pilnvarots prokūrists vai ar parasto komercpilnvaru pilnvarota persona.

4. Krimināltiesiskais regulējums par kukuļņemšanu un kukuļdošanu Eiropas Savienības dalībvalstu krimināltiesībās

Lai apzinātu Latvijas krimināltiesiskā regulējuma efektivitāti par kukuļošanas apkarošanu, nepieciešams apzināt šo noziedzīgo nodarījumu regulējumu citu valstu krimināltiesībās. Tāpēc darbā tiks analizēts, salīdzinot ar Latvijas krimināltiesisko regulējumu, Igaunijas, Polijas, Vācijas un Austrijas kukuļņemšanas un kukuļdošanas regulējumam.

4.1. Igaunijas Sodū kodekss

2002.gada 1.septembrī stājās spēkā Igaunijas Sodū kodekss¹, kurš nomainīja iepriekšējo kriminālkodeksu, kas faktiski bija Igaunijas PSR kriminālkodeksa 1992.gada redakcija. Jaunā kriminālkodeksa 17.nodaļā tika noteikta atbildība par amatnoziegumiem. Savukārt, šīs nodaļas 2.apakšnodaļā tika izdalīti amatpersonu neatkarīgas darbības apdraudējumi.

Sodū kodeksa 293.panta pirmajā daļā ir paredzēta atbildība par dāvanu ņemšanu: “Amatpersona, kas pieņem mantu vai citus labumus vai piekrīt nodot mantu vai citus labumus personai, kas saistīta ar amatpersonu, par tiesisku darbību vai bezdarbību vai par tādu tiesisku nākotnē veicamu darbību vai bezdarbību, par kuru ir pamats uzskatīt, ka tā tiks izdarīta, tādējādi izmantojot savu amatu un darbojoties labuma devēja vai jebkuras citas personas interesēs”.

Savukārt, 293.panta otrajā daļā ir nosauktas noziedzīgā nodarījuma kvalificējošās pazīmes: Nodarījums izdarīts 1) vismaz divas reizes; 2) izspiežot dāvanu vai kukuli; 3) personu grupā; 4) lielā apmērā.

Sodū kodeksa 294.panta pirmajā daļā ir paredzēta atbildība par kukuļņemšanu: “Amatpersona, kas pieņem mantu vai citus labumus vai piekrīt nodot mantu vai citus labumus personai, kas saistīta ar amatpersonu, par prettiesisku darbību vai bezdarbību vai par tādu prettiesisku nākotnē veicamu darbību vai bezdarbību, par kuru ir pamats uzskatīt, ka tā tiks izdarīta, tādējādi izmantojot savu amatu un darbojoties labuma devēja vai jebkuras citas personas interesēs”.

¹ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2004.

Savukārt, 294.panta otrajā daļā ir nosuktas noziedzīgā nodarījuma kvalificējošās pazīmes: Nodarījums izdarīts 1) vismaz divas reizes; 2) izspiežot dāvanu vai kukuli; 3) personu grupā; 4) lielā apmērā.

Sodu kodeksa 297.pantā ir paredzēta atbildība par dāvanu došanu, kas netiek sīkāk izskaidrota. Savukārt 298.pantā ir paredzēta atbildība par kukuļdošanu, kuras jēdzienu likumdevējs, līdzīgi kā dāvanas došanas gadījumā, neprecizē un nenorāda šā noziedzīgā nodarījuma juridiskās pazīmes. Šo divu noziedzīgo nodarījumu kvalificējošā pazīme ir tas, ja šāds nodarījums ir izdarīts vismaz divreiz.

4.2. Polijas kriminālkodekss

Polija tāpat kā tiek uzskatīta par valsti ar augstu korupcijas līmeni, kura pēc korupcijas indeksa 2008.gadā bija 58.vietā. Par lielāko problēmu korupcijas ierobežošanā Polijā tiek uzskatīta sabiedrības apātija un vienaldzība par notiekošajiem sociālpolitiskajiem procesiem.

Polijā spēkā ir 1997.gada 6.jūnija kriminālkodekss, kura 29.nodaļā ir paredzēta atbildība par noziegumiem pret valsts un pašvaldības iestāžu darbību.¹ Polijas kriminālkodeksā, līdzīgi kā Latvijas Krimināllikumā, šīs nodaļas noziedzīgo nodarījumu objekts ir valsts un pašvaldības iestāžu normāla darbība. Polijas kriminālkodeksa 228.pants nosaka atbildību par kukuļņemšanu: (1) Valsts amatpersona, kas sakarā ar savu amatu valsts pārvaldes iestādē, pieņem mantiska vai personiska rakstura labumu vai tā solījumu vai pieprasa šādu labumu, - sodāma ar brīvības atņemšanu uz laiku no sešiem mēnešiem līdz astoņiem gadiem.

Polijas kriminālkodekss kukuļa priekšmetu iedala mantiskajā un personiskajā labumā. Mantiskā labuma definējums dots 115.panta ceturtajā daļā: Mantisks labums: 1) sev, 2) citai fiziskai vai juridiskai personai, 3) organizācijai, kurai nav juridiskas personas statusa, 4) personu grupai, kas nodarbojas ar organizēto noziedzību. Interesanti, ka personiskā labuma definējumu Polijas kriminālkodekss nedod.

Noziedzīgā nodarījuma objektīvo pusi kukuļņemšanas gadījumā var veidot kāda no trijām darbībām - kukuļa pieņemšana, kukuļa solījuma pieņemšana vai kukuļa pieprasīšana. Ja kriminālkodeksa 228.panta pirmā daļa nesaista kukuļņemšanu ar kādām darbībām, kas būtu jāveic par saņemto, piesolīto vai pieprasīto kukuli, tad šā

¹ Уголовный кодекс Республики Польша. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001, с.160-164.

panta trešā daļa paredz bargāku sodu par kukuļņemšanu, kas saistīta ar tādu izdarītu vai izdarāmu darbību, kas ir pretrunā ar likumu.

Polijas kriminālkodeksa 228.panta ceturtnā daļa nosaka, ka ar šā panta trešajā daļā paredzēto sodu sodāma arī valsts amatpersona, kas, izmantojot savu dienesta stāvokli valsts pārvaldes iestādē, savu dienesta pienākumu izpildi nosaka atkarībā no tā, vai tiks saņemts mantisks labums. Tādējādi, noziedzīgā nodarījuma objektīvā pusē izpaužas kā kukuļa izspiešana, jo kukulis tiek izvirzīts kā nosacījums pienākumu veikšanai. Praksē varētu pastāvēt problēmas šo nodarījumu norobežot no Kriminālkodeksa 228.panta pirmajā daļā paredzētās kukuļa pieprasīšanas. Panta pirmajā daļā paredzētais nodarījums saistāms ar kukuļdevēja labā veicamām darbībām, radot tam kādas priekšrocības, bet ne realizējot viņa neapstrīdamas tiesības. Savukārt panta ceturtnajā daļā paredzētā nodarījuma gadījumā amatpersonai neveicot savus pienākumus tiek aizskartas personas likumīgās tiesības.

Polijas kriminālkodeksa 229.pants nosaka atbildību par kukuļdošanu: (1) Persona, kas dod vai apsola mantiska vai personiska rakstura labumu valsts amatpersonai sakarā ar tās pienākumu pildīšanu, sodāma ar brīvības atņemšanu uz laiku no sešiem mēnešiem līdz astoņiem gadiem.

Kā redzams no sodu sankcijām, tad Polijas likumdevējs kukuļdošanu un kukuļņemšanu atzīst par vienlīdz kaitīgiem nodarījumiem. Tā ir atšķirība no Latvijas Krimināllikumā dotā regulējuma, kurā kukuļņemšanu Latvijas likumdevējs atzinis par kaitīgāku darbību.

Polijas kriminālkodeksā kukuļdošanas objektīvo pusi veido kukuļdevēja darbības kukuļa došanā vai kukuļa solīšanā. 229.panta trešā daļa paredz bargāku sodu kukuļdevējam, ja viņš, dodot kukuli, mēģinājis ietekmēt valsts amatpersonu, lai tā pārkāptu dienesta pienākumus, vai arī devis kukuli par jau izdarītu šādu pārkāpumu.

4.3. Vācijas Kriminālkodekss

Spēkā esošā Vācijas kriminālkodeksa¹ pirmo redakciju pieņēma 1871.gadā. Līdz mūsdienām šajā kodeksā izdarīti ievērojami grozījumi, kuru rezultātā pilnīgi mainīta kodeksa vispārīgā daļa, kā arī ievērojami grozījumi izdarīti sevišķās daļas pantos.

¹ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2006, 431-573.lpp.

Vācijas kriminālkodeksa trīsdesmitajā sadaļā “Sodāmi nodarījumi dienestā” tiek noteikta atbildība par kukuļņemšanu un kukuļdošanu. Kukuļņemšana tiek iedalīta labuma saņemšanā un kukuļa saņemšanā. Šāds dalījums ir atkarīgs no tā vai labums saistīts ar likumīgu vai pretlikumīgu dienesta darbību. Tā 331.pagrāfā tiek noteikts: ”(1) Amatpersona vai publiskā dienesta pildīšanai speciāli pilnvarota persona, kura par dienesta pienākumu pildīšanu pieprasa sev vai trešajai personai labumu, vienojas par tā pieņemšanu vai pieņem to, sodāma ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trīs gadiem vai ar naudas sodu.

(2) Tiesnesis vai šķīrējtiesnesis, kurš kā atlīdzību pieprasa labumu sev vai trešajai personai, vienojas par tā pieņemšanu vai pieņem to par to, ka viņš veicis vai veiks nākotnē noteiktu dienesta darbību, sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar naudas sodu. Mēģinājums ir sodāms.

(3) Nodarījums saskaņā ar 1.daļu nav sodāms, ja persona vienojas pieņemt vai pieņem labumu, ko viņa pati nav prasījusi, un kompetenta institūcija savu pilnvaru ietvaros iepriekš atļāvusi saņemt labumu, vai persona nekavējoties ziņo šai institūcijai, kas sankcionē labuma pieņemšanu.”.

Kā labuma došana tiek kvalificēts nodarījums, ja amatpersona vai tiesnesis saņem vai vienojas pieņemt kukuli par likumīgu darbību veikšanu. Šāda darbība ietilpst amatpersonas vai tiesneša pienākumos.¹ Vācijas 331.pagrāfā paredzēto nodarījumu ir iespējams veikt ar viltu.²

Vācijas kriminālkodeksa 332.pagrāfā noteikts: “(1) Amatpersona vai publiskā dienesta veikšanai speciāli pilnvarota persona, kura pieprasa labumu sev vai trešajai personai, vienojas par tā pieņemšanu vai pieņem to kā atlīdzību par to, ka viņa veikusi vai veiktu nākotnē dienesta darbību un ar to pārkāpusi vai pārkāptu savus dienesta pienākumus, sodāma ar brīvības atņemšanu uz laiku no sešiem mēnešiem līdz pieciem gadiem. Mazāk smagos gadījumos sods ir brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai naudas sods. Mēģinājums ir sodāms.

(2) Tiesnesis vai šķīrējtiesnesis, kurš pieprasa labumu sev vai trešajai personai, vienojas par tā pieņemšanu vai pieņem to kā atlīdzību par to, ka veicis vai nākotnē

¹ Wessels J. Strafrecht Besonderer Teil – 1.Straftaten gegen Persönlichkeits – und Gemeinschaftswerte. 9., neubearbeitete Auflage. Heidelberg: C.F.Muller, 1985, 212.s.

² Tröndle/ Fischer. Strafgesetzbuch und Nebengesetze. 50., neu bearbeitete Auflage. Munchen: Verlag C.H.Beck, 2001, 1976.s.

veiktu kādu tiesneša darbību un tādējādi pārkāpis vai pārkāptu savus tiesneša pienākumus, sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku no viena gada līdz desmit gadiem. Mazāk smagos gadījumos sods ir brīvības atņemšanu uz laiku no sešiem mēnešiem līdz pieciem gadiem.

(3) Ja persona pieprasa labumu, vienojas par tā pieņemšanu vai pieņem to kā atlīdzību par noteikta nodarījumu izdarīšanu nākotnē, 1. un 2.daļa piemērojama jau tad, ja izdarītājs izsaka gatavību: 1) izdarot darbību, pārkāpt savus pienākumus vai 2)ja darbība ir atkarīga no viņa ieskata labuma saņemšanas gadījumā mainīt savu viedokli.”.

Atšķirībā no 331.paragrāfā paredzētā nodarījuma, 332.paragrāfā amatpersona vai tiesnesis saņem vai vienojas pieņemt kukuli par nelikumīgu darbību veikšanu.

Vācijas kriminālkodeksā kukuļa priekšmets tiek formulēts kā labums. Tas var būt kā mantisks vai nemantisks. Uz šādu labumu amatpersonai nav juridisku tiesību un tas dod amatpersonai kādas ekonomiskas, sociāla vai pat tikai personiska rakstura priekšrocības. Līdzīgi kā Krimināllikumā, arī Vācijas kriminālkodeksā netiek noteikts kukuļa minimālais apmērs.

Kukuļdošana tiek iedalīta labuma došanā un kukuļdošanā. Šāds dalījums līdzīgi kā kukuļņemšanā ir atkarīgs no tā, vai labums saistīts ar likumīgu vai pretlikumīgu dienesta darbību. Atbildība par labuma došanu ir noteikta Vācijas kriminālkodeksa 333.paragrāfā: “(1) Kurš amatpersonai, publisko pienākumu pildīšanai speciāli pilnvarotai personai vai bundesvēra karavīram piedāvā, sola vai nodod labumu viņai pašai vai trešajai personai par dienesta pienākumu izpildīšanu, sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar naudas sodu. (2) Kurš tiesnesim vai šķīrējtiesnesim piedāvā, sola vai nodod labumu viņam pašam vai trešajai personai kā atlīdzību par to, ka viņš veicis vai veiktu nākotnē noteiktu tiesas darbību, sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar naudas sodu. (3) Nodarījums nav sodāms saskaņā ar 1.daļu, ja kompetenta iestāde savu pilnvaru robežās labuma došanu ir iepriekš atļāvusi vai arī atļauj to pēc tam, kad labuma saņēmējs iestādi nekavējoties informējis”.

Atbildība par kukuļdošanu ir noteikta Vācijas kriminālkodeksa 334.paragrāfā: “(1) Kurš piedāvā labumu amatpersonai, publiskā dienesta pildīšanai speciāli pilnvarotai personai vai bundesvēra karavīram vai trešajai personai, apsola to vai

nodod kā atlīdzību par to, ka viņa veikusi vai veiktu nākotnē dienesta darbību un ar to pārkāpusi vai pārkāptu dienesta pienākumus, sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim mēnešiem līdz pieciem gadiem. Mazāk smagos gadījumos sods ir brīvības atņemšana uz laiku līdz trim gadiem vai naudas sods. (2) Kurš tiesnesim vai šķīrējtiesnesim piedāvā, apsola vai nodod labumu viņam vai trešajai personai kā atlīdzību par to, ka tiesnesim vai šķīrējtiesnesis tiesas darbību: 1) veicis un ar to pārkāpis tiesneša pienākumus vai 2) veiktu nākotnē un ar to pārkāptu savus tiesneša pienākumus.

1.punktā norādītajos gadījumos vainīgais sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim mēnešiem līdz pieciem gadiem, 2.punktā norādītajos gadījumos sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku no sešiem mēnešiem līdz pieciem gadiem. Mēģinājums ir sodāms. (3) Ja persona piedāvā, sola vai dod labumu kā atlīdzību par turpmāko darbību, 1. un 2.daļa piemērojama, ja viņa cenšas pamudināt citu personu, lai tā 1)izdarot darbību, pārkāptu savus pienākumus vai 2) ja darbība ir atkarīga no viņas ieskata, noteiktu savu ieskatu saņemtā labuma ietekmē.”.

4.4. Austrijas kriminālkodekss

Austrijā spēkā ir 1974.gada kriminālkodekss¹, kura sevišķās daļas 22.nodaļā, kas paredz kriminālatbildību par amatpārkāpumiem un citiem radniecīgiem nodarījumiem, ir noteikts sods par kukuļņemšanu un kukuļdošanu. Austrijas kriminālkodeksā atbildība par kukuļņemšanu paredzēta četros paragrāfos atkarībā no tā, kādas funkcijas pilda kukuļņēmējs, bet atbildība par kukuļdošanu paredzēta tikai vienā paragrāfā.

Austrijas kriminālkodeksa 304.paragrāfa pirmajā daļā ir noteikts: “Ierēdnis, citas valsts - Eiropas Savienības locekles vai Sadraudzības ierēdnis, kurš pieprasa no citas personas labumu sev vai trešajai personai, pieņem to vai apsola pieņemt par tās pienākumiem pretrunīgu darbību vai bezdarbību, pildot savus dienesta pienākumus, sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem.”.

Savukārt, 304.paragrāfa otrajā daļā ir noteikts: “Ierēdnis, kurš pieprasa no citas personas labumu sev vai trešajai personai, pieņem to vai apsola pieņemt par viņa pienākumos ietilpstošo darbību vai bezdarbību, pildot savus dienesta pienākumus,

¹ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2006, 239-337.lpp.

sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam.”. Austrijas kriminālkodeksa 305.pagrāfa pirmā daļa nosaka: “Ikviens, kurš pieprasa no citas personas labumu sev vai trešajai personai, pieņem to vai apsola pieņemt par tiesiskas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu, ko viņš var izdarīt kā sabiedriskas iestādes vadoša amatpersona, sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam, bet, ja viņa nodoms vērsts uz tādas tiesiskas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu, kas ir pretrunā ar viņas pienākumiem,- ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem.”. Austrijas kriminālkodeksa 306 paragrāfā noteikts: “Eksperts, ko tiesa vai cita institūcija nozīmējusi noteiktam procesam, kurš pieprasa no citas personas labumu sev vai trešajai personai, pieņem to vai apsola pieņemt par nepareiza apskates slēdziena vai ekspertīzes atzinuma iesniegšanu, sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem.”. Austrijas kriminālkodeksa 306.a. paragrāfā pirmajā daļā paredzēts: “Ikviens, kurš, būdams sabiedriskas iestādes vadoša amatpersonas līdzstrādnieks, regulāri ietekmē lietu vešanu, sniedzot informāciju, priekšlikumus vai dokumentus, un kā tāds pieprasa labumu sev vai trešajai personai, pieņem to vai apsola pieņemt par to, ka vadošā amatpersona, kuru viņš var ietekmēt, pretrunā ar saviem pienākumiem izpildīs vai neizpildīs tiesisku darbību, sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem.”.

Jāpiebilst, ka Austrijas kriminālkodeksa 306.a. paragrāfa otrajā daļā noteikts: “Sodāms ikviens, kurš būdams algots konsultants- eksperts, būtiski ietekmē ierēdni vai sabiedriskās iestādes vadošo amatpersonu dienesta lietu vešanā vai to vadīšanā, sniedzot informāciju, priekšlikumus vai dokumentus, un kā tāds pieprasa labumu sev vai trešajai personai, pieņem to vai apsola pieņemt par to, ka ierēdnis vai vadošā amatpersona, kuru viņš var ietekmēt, pretrunā ar saviem pienākumiem, izpildīs vai neizpildīs dienesta lietas.”.

Austrijas kriminālkodeksā noteikts, ka nav sodāms ierēdnis vai sabiedrisko iestāžu vadoša amatpersona, kura pieņem vai apsola pieņemt tikai nenozīmīgu labumu par viņas pienākumos ietilpstošu darbību vai bezdarbību, ja vien viņa nerīkojas nodarbošanās veidā. Šāds nenozīmīgs labums varētu izpausties, piemēram, kā konfekšu kārba vai ziedi. Taču likumdevējs ir paredzējis atrunu, ka šāda nenozīmīga labuma saņemšana nedrīkst iegūt nodarbošanās veidu, t.i., labuma saņemšana gūtu regularitātes raksturu. Savukārt, kā atbildību pastiprinošs apstāklis par labuma

pieņemšanu Austrijas kriminālkodeksā tiek paredzēts apstākļi, ja labuma apmērs pārsniedz 2000 eiro. Atbildība par kukuļdošanu paredzēta Austrijas kriminālkodeksa 307.papagrāfā, kurš nosaukts kā "Kukulis". Šajā pantā noteikta atbildība ikvienam, kurš piedāvā, sola vai garantē labumu ierēdnim (arī citas valsts - Eiropas Padomes locekles vai Sadraudzības), sabiedriskās iestādes vadošajai amatpersonai, ekspertam, sabiedriskās iestādes vadošas amatpersonas līdzstrādniekam, algotam konsultantam - ekspertam. Tāpat kā kukuļņemšanas gadījumos atbildība tiek diferencēta atkarībā no tā, vai labums paredzēts par pienākumos ietilpstošas tiesiskas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu, vai par tiesiskas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu pretrunā ar viņa pienākumiem.

4.5. Lietuvas Republikas kriminālkodekss

Lietuvas kriminālkodekss tika pieņemts 2000.gada 26.septembrī¹, un tā 33.nodaļa "Noziegumi un kriminālpārkāpumi pret valsts dienesta un sabiedriskajām interesēm" paredz valsts kalpotāju un tiem pielīdzināto personu atbildību par kukuļošanu un dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu. Saskaņā ar Lietuvas KK 230.pantu par valsts kalpotājiem uzskatāmas personas, kuras pilda valsts dienesta pienākumus – valsts politiķi, publiskās administrēšanas kalpotāji saskaņā ar likumu par valsts dienestu, kā arī citas personas, kuras strādājot valsts instancēs, kā arī pašvaldības instancēs un iestādēs, tiesu, tiesību aizsardzības instancēs vai valsts kontroles un uzraudzības institūcijās un tiem pielīdzinātās instancēs pilda varas pārstāvja funkcijas vai kurām piešķirtas administratīvās pilnvaras, un oficiālie šo amatu kandidāti. Valsts kalpotājam tiek pielīdzināta persona, kas ieņem amatus jebkādā valsts, nevalstiskā vai privātā iestādē, uzņēmumā vai organizācijā vai nodarbojas ar uzņēmējdarbību, kurai piešķirtas publiskās administrēšanas pilnvaras vai kura sniedz sabiedrībai publiskus pakalpojumus, izņemot personas, kuras veic saimnieciskas vai tehniskas funkcijas. Valsts kalpotājiem tiek pielīdzinātas personas, kurām piešķirtas attiecīgās pilnvaras ārvalstu instancē, starptautiskajā publiskajā organizācijā vai starptautiskās tiesu instancēs, kā arī oficiālie šo amatu kandidāti.

Lietuvas kriminālkodeksā atbildība par kukuļņemšanu paredzēta 225.pantā

¹ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2004.

(Kukuļošana) un tiek diferencēta atkarībā no tā, vai valsts kalpotājs vai tam pielīdzināta persona savu vai citu personu interesēs tieši vai ar starpnieku pieņēmusi, solījusi vai vienojusies pieņemt kukuli, pieprasījusi dot kukuli vai provocējusi kukuļdošanu par likumīgu vai nelikumīgu darbību izdarīšanu vai bezdarbību, pildot savas pilnvaras. Arī par kukuļdošanu Lietuvas kriminālkodeksa 227.pantā (Uzpirkšana) soda bargums ir atkarīgs no tā vai persona tieši vai netieši, personiski vai ar starpnieku piedāvājusi, solījusi vai devusi kukuli valsts kalpotājam vai tam pielīdzinātai personai par vēlamas tiesiskas vai nelikumīgas darbības izdarīšanu vai atturēšanos no šādas darbības, pildot savus dienesta pienākumus. Lietuvas kriminālkodeksā kukuļņemšanas un kukuļdošanas gadījumā, ja kukuļa vērtība nepārsniedz viena iztikas minimuma apmērus, tiek atzīta par kriminālpārkāpumu, un par to tiek noteikts mīkstāks sods. Savukārt kvalificējošā pazīme Lietuvas kriminālkodeksā kukuļņemšanas un kukuļdošanas gadījumos ir lieli apmēri.

Saskaņā ar Lietuvas kriminālkodeksa 227.panta ceturto daļu kukuļdevējs atbrīvojams no atbildības, ja kukulis ticis pieprasīts, tikusi provocēta tā došana vai ja kukuli persona piedāvājusi, solījusi vai devusi ar tiesību aizsardzības instanču ziņu. Savukārt, saskaņā ar Lietuvas kriminālkodeksa 324.panta trešo daļu no kriminālatbildības atbrīvo arī kukuļošanas starpnieku un atbalstītāju, ja viņi pēc noziedzīgo darbību izdarīšanas labprātīgi paziņo par notikušo.

Apkopojot krimināltiesisko regulējumu par kukuļņemšanu un kukuļdošanu Eiropas Savienības dalībvalstu krimināllikumos, jāuzsver, ka atsevišķi regulējuma risinājumi, iespējams, būtu ieviešami arī mūsu Krimināllikumā.

Ārvalstu krimināltiesībās ir ļoti izplatīta kukuļņemšanas un kukuļdošanas tiesiskā regulējumā dalīšana atkarībā no tā, vai kukulis saistīts ar likumīgu vai pretlikumīgu darbības veikšanu. Šādu regulējumu varētu paredzēt arī Krimināllikumā, tādējādi, būtu iespējams taisnīgāk diferencēt atbildības smagumu šajos noziedzīgajos nodarījumos.

Atsevišķu valstu krimināltiesībās pastāvošais noteikums, ka amatpersona nav saucama pie kriminālatbildības par nenozīmīga kukuļa pieņemšanu par amatpersonas pienākumos ietilpstošu darbību vai bezdarbību, būtu ieviešama Krimināllikumā.

Kopsavilkums

Pētījuma rezultātā autors izvirza šādus secinājumus un priekšlikumus:

Secinājumi

1. Latvijai saistošajā Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijā pret transnacionālo organizēto noziedzību un Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijā kukuļdošanas sastāva objektīvā puse izpaužas kukuļa apsolišanā, piedāvāšanā vai došanā. Savukārt Krimināllikumā kukuļdošanas sastāva objektīvā puse izpaužas tikai kukuļa piedāvāšanā vai došanā, kas tādējādi nav tik plaša kā minētajās konvencijās.
2. Tiesu prakse liecina, ka jau ilgstoši, visai bieži tiek nepareizi kvalificēts kukuļdošanas mēģinājums kā pabeigts noziedzīgs nodarījums.
3. Gadījumos, kad apsūdzība vienlaikus ir celta gan pēc Krimināllikuma 320. panta, gan pēc 318. panta attiecīgajām daļām, tiesu praksē nav vienprātības, vai šādos gadījumos ir noziegumu ideālā kopība vai nav.
4. Ārvalstu krimināltiesībās visai bieži kukuļņemšanas un kukuļdošanas tiesiskais regulējums tiek iedalīts atkarībā no tā, vai kukulis saistīts ar likumīgu vai pretlikumīgu dienesta darbību. Attiecīgi tiek diferencēta atbildība, kas gadījumos, kad kukuļošana saistīta ar pretlikumīgu dienesta darbību, ir smagāka.
5. Atsevišķu ārvalstu krimināltiesībās ir noteikts, ka valsts amatpersona nav saucama pie kriminālatbildības par nenozīmīga kukuļa pieņemšanu par viņas pienākumos ietilpstošu darbību vai bezdarbību, ja vien tāda kukuļņemšana neiegūst patstāvības raksturu.

Pamatojoties uz secinājumiem izvirzītie priekšlikumi

1. Jāveic izmaiņas kukuļņemšanas un kukuļdošanas tiesiskā regulējuma dalījumā atkarībā no tā, vai kukulis saistīts ar likumīgu vai pretlikumīgu dienesta darbību. Tādējādi, būtu iespējams taisnīgāk diferencēt atbildības smagumu šajos noziedzīgajos nodarījumos. Piedāvātā redakcija 320.panta papildinājumam – “Par šā panta pirmajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās saistītas ar valsts amatpersonas pretlikumīgu dienesta darbību.”
2. Jāveic izmaiņas Krimināllikumā un jānosaka, ka amatpersona nav saucama pie kriminālatbildības par acīmredzami nenozīmīga kukuļa pieņemšanu par viņas

pieņākumos ietilpstošas darbību vai bezdarbību, ja vien tāda kukuļņemšana neiegūst patstāvības raksturu.

3. Jārosina iekļaut Krimināllikuma 323.pantā atbildību par kukuļa apsolīšanu, atbilstoši Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijā pret transnacionālo organizēto noziedzību un Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijai.

Annotation

Legal Description of Criminal Offenses of Bribery

Bribery is considered to be among the most common criminal offenses in the state institution service. The topicality of the diploma paper is related to the fact that for several years now the society of Latvia has been engaged in an extensive discussion about the necessity to fight bribery effectively in the conduct of state officials.

This work considers the international rules and regulations of bribery, however more attention is paid to the contents of criminal offenses and qualification problems. The work deals with analysis of bribery qualification peculiarities, paying attention to the legal practice materials. Furthermore, the legal regulations of bribery are analysed in the criminal laws of Estonia, Lithuania, Poland, Austria, and Germany.

As a result of the research, the following recommendations were set forth – to implement amendments to the Criminal Law in order to differentiate the extent of accountability depending on whether the bribe is related to lawful or unlawful conduct of the service; to set forth in the Criminal Law that an official is not to be called to criminal accountability for accepting an insignificant bribe for conduct or lack of conduct included in the duties of the official; to suggest a discussion about extension of the objective side of the bribery contents with the conduct of promising a bribe in compliance with the bribery contents established in the United Nations Convention Against Transnational Organised Crime and Council of Europe Criminal Law Convention.

The work gives recommendations, which might be useful for addenda to the Section XXIV of the Criminal Law “Crimes in state institution service”.

Аннотация

Уголовно-правовая характеристика преступных деяний, связанных с получением и дачей взяток

Получение и дача взяток являются одними из наиболее распространенных преступных деяний в службе государственных органов. Актуальность дипломной работы связана с тем, что уже в течение нескольких лет в обществе Латвии развернута широкая дискуссия о необходимости эффективной борьбы, направленной на искоренение взяточничества в работе государственных должностных лиц.

В данной работе рассматривается международное регулирование получения и дачи взятки, но больше внимания уделяется составу этого преступления и проблемам квалификации. В работе проводится анализ особенностей квалификации получения и дачи взятки, уделяя внимание материалам судебной практики. А также анализируется уголовно-правовое регулирование получения и дачи взятки в уголовных законах Эстонии, Литвы, Польши, Австрии и Германии.

В результате исследования выдвигаются следующие предложения – ; внести изменения в Уголовный закон, чтобы дифференцировать тяжесть ответственности в зависимости от того, с чем связана взятка - с законной или противозаконной служебной деятельностью; определить в Уголовном законе, что должностное лицо не подлежит привлечению к уголовной ответственности за получение незначительной взятки за входящие в его обязанности действия или бездействие; предложить провести дискуссию о расширении объективной стороны состава дачи взятки обещанием дачи взятки, в соответствии с составом дачи взятки, определенным в Конвенции о транснациональной организованной преступности Организации Объединенных Наций и Антикоррупционной конвенции уголовного права Европейского Союза.

Выдвинутые в работе предложения могли бы быть полезными для потенциального внесения дополнений в XXIV раздел Уголовного закона “Преступные деяния в службе государственных органов”

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN JURIDISKO AKTU

SARAKSTS

Literatūra

1. Krastiņa A. Korupcijas subjekta krimināltiesiskais aspekts. Jurista Vārds. 2004.17.augusts, nr.31.
2. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma Zinātniski praktiskais komentārs. Rīga: Firma „AFS”, 2007.
3. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma komentāri. 1.grāmata. Vispārīgā daļa. Rīga: AFS, 1999,
4. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma komentāri. 1.grāmata. Vispārīgā daļa. Rīga: AFS, 1999, 118.lpp.
5. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2004.
6. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2006.
7. Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: TNA, 2000.
8. Liholaja V., Noziedzīgo nodarījumu kvalifikācijas teorētiskie pamati un prakse. Rīga: Firma ”AFS”, 2001.
9. Liholaja V. Noziedzīgo nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2007.
10. Liholaja V. Kukuļošanas kvalifikācija un sods: daži problēmjautājumi. Jurista Vārds., 07.08.2007. Nr.32
11. Mežulis D. Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003.
12. Politiskā enciklopēdija. Rīga: Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1987.
13. Pundurs A. Par provokācijas iespējām kukuļošanas lietās // Jurista Vārds, 2006.gada 24.janvāris, Nr.14.
14. Tröndle/ Fischer. Strafgesetzbuch und Nebengesetze. 50., neu bearbeitete Auflage. Munchen: Verlag C.H.Beck, 2001.
15. Wessels J. Strafrecht Besonderer Teil – 1.Straftaten gegen Persönlichkeits – und Gemeinschaftswerte. 9., neubearbeitete Auflage. Heidelberg: C.F.Muller, 1985.
16. Волженкин Б.В. Избранные труды по уголовному праву и криминологии (1963 2007 гг.). Санкт- Петербург: Юридический центр Пресс, 2008.
17. Уголовный кодекс Республики Польша. Санкт- Петербург: Юридический центр Пресс, 2001
18. Звечаровский И.Э. Незаконное вознаграждение. Уголовно – правовые аспекты. Санкт- Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.

Normatīvie akti

1. Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību: Latvijas Vēstnesis, 2001.gada 6.jūnijs, Nr.87
2. Konvencija par ārvalstu amatpersonu kukuļošanas apkarošanu starptautiskajos biznesa darījumos. Preambula. http://www.knab.gov.lv/uploads/free/konvencijas_oecd_konvencija.pdf (aplūkots 2009.10.oktobrī)
3. Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija: Latvijas Vēstnesis, 2000. 20.decembris, Nr.460/464.
4. Eiropas Padomes Civiltiesību pretkorupcijas konvenciju. Latvijas Vēstnesis. 09.03.2005. Nr.40.
5. Par tiesu varu. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 29.decembris, nr.130.
6. Krimināllikums. – LR likums. Latvijas Vēstnesis, 08.07.1998. Nr.199/200
7. Civilprocesa likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 3.novembris, Nr. 326/330.
8. Korupcijas apkarošanas un novēršanas biroja likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 30.aprīlis. Nr.65.
9. Par interešu konflikta novēršanu amatpersonu darbībā. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 9.maijs, Nr.69,
10. 1993.gada 21.jūnija Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma lēmums Nr.7. (NAIS datu bāze)

Palīgmateriāli

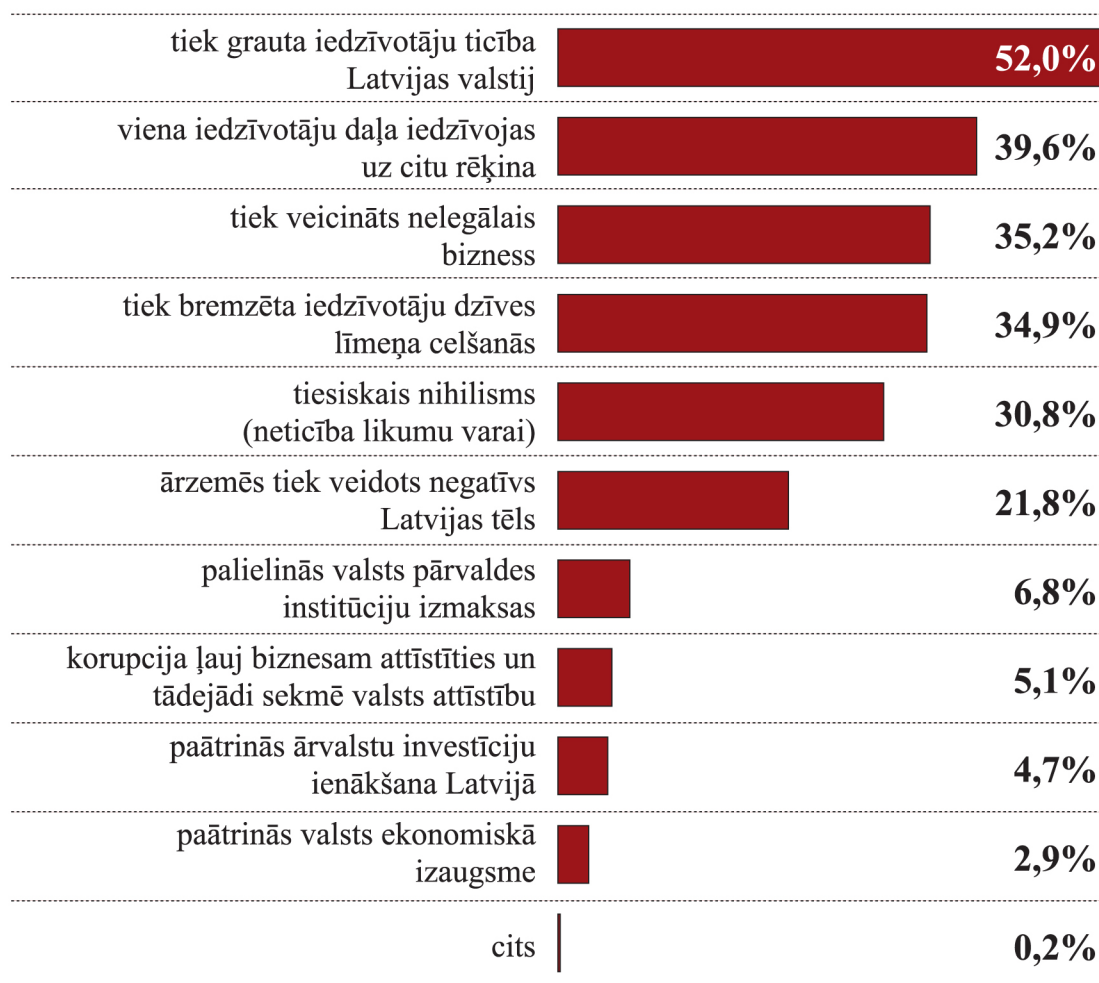
1. Loskutovs. – Rīga, P&K. - 2002. – 38. lpp.
2. Organizācijas „Transparency International” sastādītais korupcijas uztveres indekss par 2008.g., http://www.transparency.org/news_room/in_focus/2008/cpi2008/cpi_2008_table. (aplūkots 2009. 29.oktobrī).
3. Prokuratūras darbs pirmstiesas kriminālprocesā 2007.gadā. http://www.prokuratura.gov.lv/doc_upl/Dati_par_2007.xls (aplūkots 2009.29.oktobrī)
4. SKDS aptauja. http://www.knab.gov.lv/uploads/free/aptaujas/aptauja_16012008_ppt.pdf (aplūkots 2009.25.oktobrī)
5. Tiesu informatīvā sistēma “Notiesāto personu īpatsvars, kurām noteikts reālas brīvības atņemšanas sods 2005.-2008.gadā un 2009.gada pirmajā pusgadā. https://tis.lursoft.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&SessionId=78042972&groupid=tiss_tat&topmenuid=151 (aplūkots 2009. 29.oktobrī)

Juridiskās prakses materiāli

1. Lieta Nr. 2003-05-01. <http://www.satv.tiesa.gov.lv/?lang=1&mid=19/> (aplūkots 2009.10.novembrī).
2. 1993.gada 21.jūnija Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma lēmums. Par tiesu praksi kukuļošanas lietās. Nr.7, NAIS datu bāze (aplūkots 2009. 20.novembrī).
3. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Plēnuma lēmumu krājums. Sastādījis A.Loskutovs. Rīga: P&K, 2002

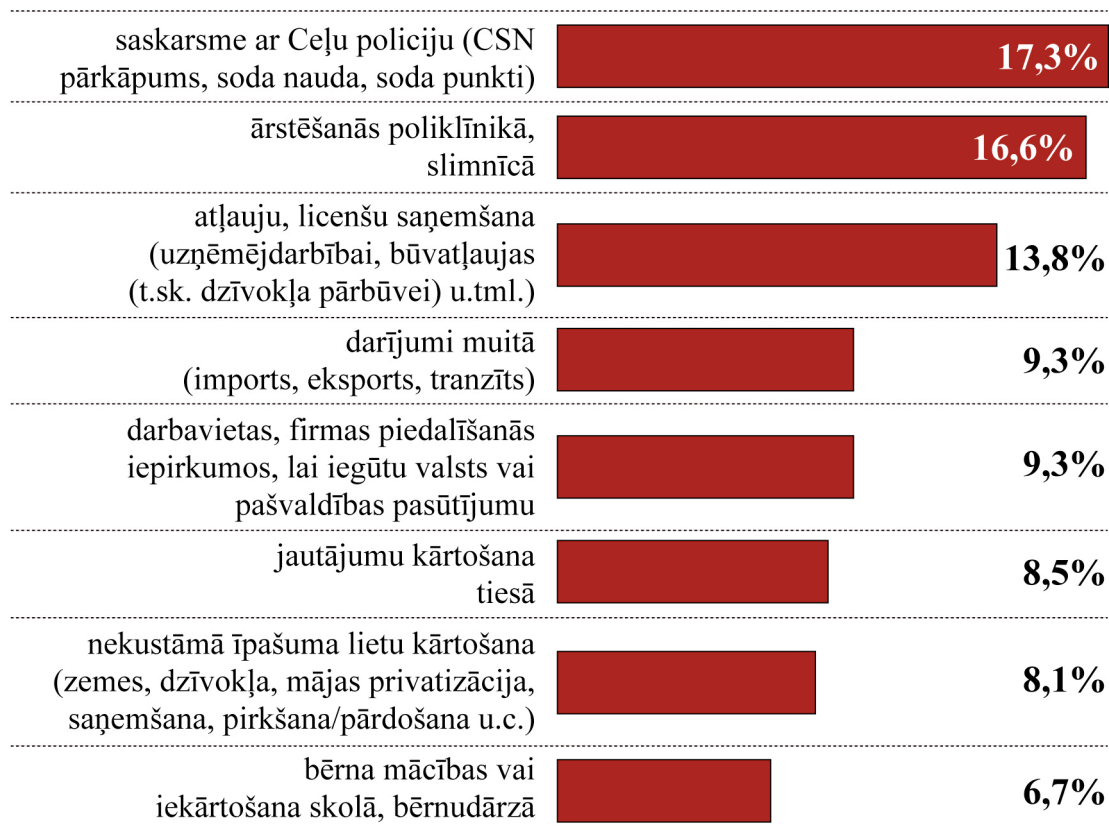
4. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi 2005. – Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2006.
5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi. 2008. Rīga: Tiesu Namu aģentūra, 2009
6. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmums lietā SKK – 01-0162/06
7. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmums lietā SKK – 673/2006
8. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmums lietā SKK – 673/2006
9. Lieta Nr. K - 68/8, Tiesu prakse krimināllietās par kukuļošanu. Jurista Vārds., 17.12.2002. 17.decembris, Nr.2
10. Tiesu prakse krimināllietās par kukuļošanu. Jurista Vārds., 17.12.2002. 17.decembris, Nr.25

ATTIEKSME PRET KUROPCIJU

Avots: SKDS

NEOFICIĀLI MAKSĀJUMI VIRS Ls 5 VISVAIRĀK IR DOTI ŠĀDĀS JOMĀS

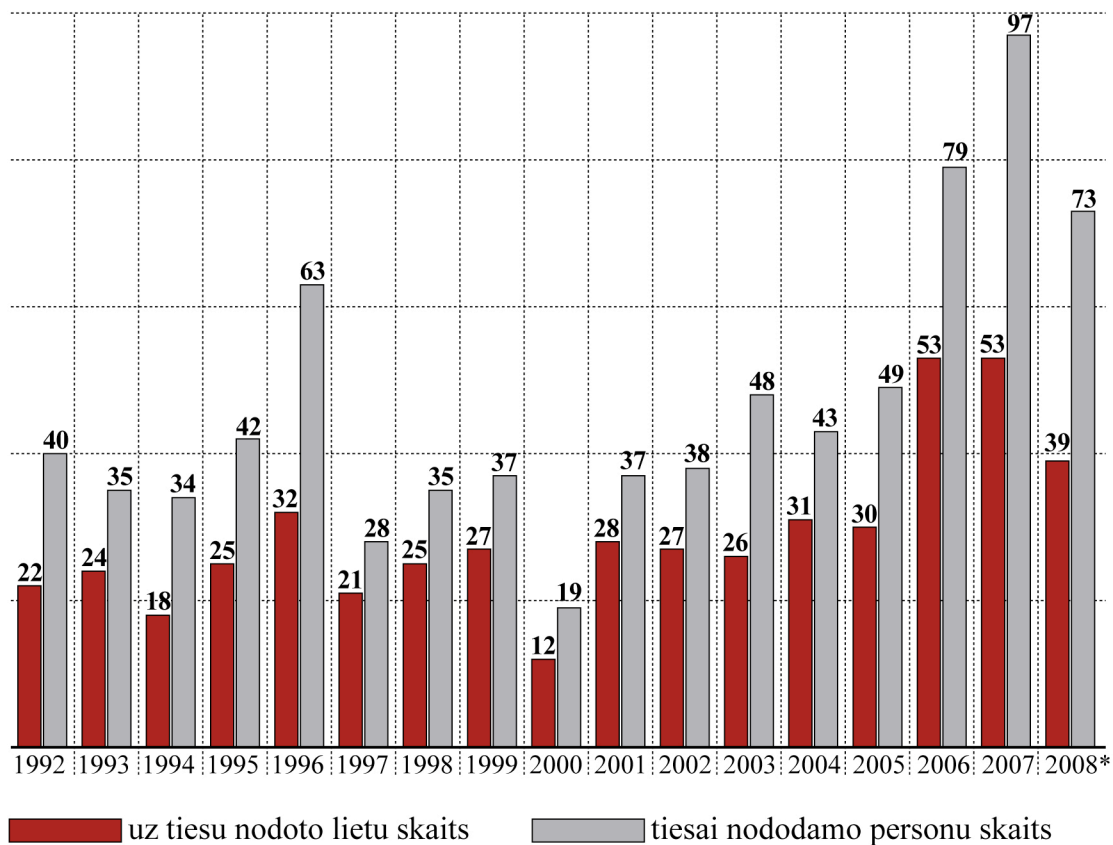
Avots: SKDS

IEMESLI, KURU DĒĻ VARĒTU DOT KUKULI

Avots: SKDS

PROKURATŪRAS DARBA REZULTĀTI KUKUĻOŠANAS NOZIEDZĪGO NODARĪJUMU (KL 320.-323.p.) IZMEKLĒŠANĀ

* Skaitļi par 2008. gadu ņemti no Ģenerālprokurora Jāņa Maizīša pārskata par prokuratūras darbu 2008. gadā: "Par kukuļošanu (avotā nav precizēti panti) prokuratūras iestādes uz tiesu nosūtījušas 39 krimināllietas 73 personu apsūdzībā" (13. lpp.)

Avots: Ģenerālprokurora Jāņa Maizīša pārskats par prokuratūras darbu 2007. gadā
http://www.prokuratūra.gov.lv/doc_upl/Dati_par_2007.xls
http://www.prokuratūra.gov.lv/doc_upl/Generalprokurora_parskats_2008.pdf

**NOTIESĀTO PERSONU ĪPATSVARŠ KURĀM NOTEIKTS
REĀLAS BRĪVĪBAS ATŅEMŠANAS SODS**

Gads	Notiesāto personu kopskaitis	T. sk. sodīti ar reālu brīvības atņemšanu	
		Personu skaits	Procentuāli no kopskaita
■ Visas par noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā notiesātās personas			
2005	71	14	19,7%
2006	92	8	8,7%
2007	84	12	14,3%
2008	83	18	21,7%
2009 janv.-jūn.	25	7	28%
■ Par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu notiesātās personas			
2005	6	1	16,7%
2006	7	0	0%
2007	8	0	0%
2008	10	1	10%
2009 janv.-jūn.	1	0	0%
■ Par kukuļņemšanu notiesātās personas			
2005	26	5	19,2%
2006	26	3	11,5%
2007	23	5	21,7%
2008	28	10	35,7%
2009 janv.-jūn.	10	4	40%
■ Par kukuļdošanu notiesātās personas			
2005	14	3	21,4%
2006	20	2	10%
2007	23	2	8,7%
2008	21	3	14,3%
2009 janv.-jūn.	10	3	30%

Avots: Tiesu informatīvā sistēma

Apliecinu, ka diplomdarbu esmu uzrakstījis patstāvīgi, izmantojot darbā norādītos avotus, un darbs nav plāgiāts.

/Darba autora paraksts, datums/

Diplomdarbs aizstāvēts:

Valsts pārbaudījumu komisijas sēdē

2009.gada ____ . _____

un novērtēts ar atzīmi _____

Komisijas priekšsēdētājs _____